

HET
ZEVENDE
GEBOD

VOORWOORD.

Wanneer in nauwlijks twaalf speelmaanden twee serieus-bedoelde stukken (*Ghetto* en *Het Zevende Gebod*) tegen veel verdachtmaking en kwade trouw in bijna 200 opvoeringen beleven, dan mag men aannemen dat er bij de Hollanders méér werkelijkheidszin aanwezig is, dan een onzer zou hebben durven vermoeden. En dat is zeer verheugend. Toen ik in April 1899 in eene uiteenzetting ¹⁾ de meening uitsprak:

„Het bloeitijdperk der Grieken is werkelijkheid — het oud-christelijke: werkelijkheid — de Renaissance: werkelijkheid, „dat wil zeggen er is evenwicht tusschen „het tooneel en de verlangens, de gedachten, de hopen der maatschappij. „Het verleden vond op het tooneel zijn god, zijn „eeredienst, zijn eer, zijn moraal, zijn bovenzinnelijks. Het heden heeft een loggen, chineeschen

¹⁾ Tooneel en Maatschappij, Amsterdam 1899.

„muur opgetrokken, een muur van machtsinvloeden om het tooneel het nieuwe leven, de „nieuwe beschouwingen, de nieuwe wijsbegeerte te ontzeggen. Vandaar de door „wetten gereguleerde mufheid van ons tegenwoordig tooneel. Willen dramatische auteurs „daaraan ontkomen, dan hebben zij te trachten „met zekeren tact (d.w.z. verstandelijk overleg tegenover de macht-hebbenden) de werkelijkheid te benaderen, niët de „werkelijkheid” „van ’n „Théâtre libre” of van Duitsche „modernen”, maar het leven in al zijn verschijnselen zooals wij het wáarnemen, het „leven ontdaan van zijn *schijn*, zijn *bedrog*, „zijn *oppervlak*. Roer de eerste de beste werkelijkheid aan en ge wekt belangstelling, ge „hitst op, doet meespreken en meelevén” — bestond de mogelijkheid dat mijn inzicht onjuist, mijne beschouwing ’n jeugdig theoretje zou blijken. Thans waag ik het mijn denkbeeld met aandrang te herhalen. Tusschen het poezelig knollentuintje van larmoyante geheel-onthouders die zich van het „kunstloos” tooneel terugtrekken en de minder smakelijke mestvaalt van gewoon tooneel-gedoe, ligt een onbegane weg van toegewijden, eerlijken, practischen arbeid, een weg die onafwijsbaar naar de herleving van een oorspronkelijk en

levend theater moet voeren, mits de auteur in de sentimenten, de krachtige idealen van zijn tijd sta. Op het oogenblik is het algemeen theater in Holland achterlijker, zonderlinger, poespasachtiger dan in eenig ander land-met-literatuur. Wat we hier avond aan avond opgevoerd krijgen, is (met uitzondering van de klassieken die slechts onze gedeeltelijke en gedeelde belangstelling vermogen te wekken) een buitenlandsche werkelijkheid, die maar zóér zelden met onze eigen levensomgeving harmonieert. Om dit duidelijk te maken: kijkt naar welk buitenlandsch stuk ge maar wilt met de bijgedachte „als dit drama of deze klucht nu eens in Holland speelde, die generaal 'n Hollandsch generaal, die pastoor 'n Hollandsch pastoor, die meneer 'n Hollandsche meneer was — hoe zou het stuk dan op ons inwerken?” — en ge zult ontdekken dat die buitenlandsche „werkelijkheid” géén duurzame verplaatsing over de grenzen verdraagt. Buitenlanders maken van onze weinige stukken een adaptation (eigening), herleiden dus onze werkelijkheid tot de húnne, maar wij goede Hollanders zijn góéde kunstdienaars en we spelen de buitenlanders onvervalscht, zoo nauwkeurig mogelijk, met buitenlandsch décor, buitenlandsche gebaren, buitenlandsche meubeltjes. Kunstdienaars als we zijn,

hebben we zóo sinds onafzienbaren tijd eene realiteit aan ons goede publiek opgedrongen, die nooit voor dat publiek eene realiteit was, doch hoogstens eene „'t-is-maar-tooneel"-romantiek. Elke buitenlandsche werkelijkheid wordt in Holland een vervaagd voetlicht-ding. Levende lieden met levende aandoeningen uit het eigen leven, heeft men hier in geen tijden aanschouwd — wèl Fransche verleide dames, Duitsche redeneerende heeren, Noorsche slappelingen. De enkele oorspronkelijke stukken die zoo nu en dan eens opgevoerd werden, waren òf buitenlandsch van bouw, òf buitenlandsch van verwikkeling, òf buitenlandsch van karakterteekening, òf buitenlandsch van dialoog, òf buitenlandsch van detailleering. En zoo zijn door die voortdurende verwarring van ònwerkelijkheid met werkelijkheid een ònhollandsch répertoire, eene ònhollandsche regie en een ònhollandsch spel ontstaan, waarin publiek, spelers en critiek jammerlijk verweekeld zitten, de spelers en de critiek het diepst daar zij daaglijks in romantiek baggeren die zij voor werkelijkheid verslijten en daarenboven de hollandsche dagblad-critiek met uitzondering van Coenen en De Meester zich in niets onderscheidt van de over „kunst" in koffiehuizen en kroegen doorslaande habitués.

VII

Gegeven de werkelijkheidszin van het Nederlandsch publiek en het voorbeeld van *Ghetto* en *Het Zevende Gebod*, willen wij hopen dat er spoedig een theaterondernemer met voldoende kennis van leven en literatuur zal opstaan, om in ons land het evenwicht te herstellen. Wij, auteurs, zullen hem gaarne daarbij steunen — want voor niemand onzer kan het aangenaam zijn meê-verwerkt te worden in eene fabriek, terwijl toch véle teekenen er op wijzen dat er anders gearbeid zou kunnen worden. In de maatschappij waarin wij leven verlangen wij de bakens te verzetten zóóver dat in ons vermogen is. Thans modderen wij in een met Fransche, Duitsche, Engelsche, Noorsche, Italiaansche vlaggetjes gepavoiseerde trekschuit — en verbeelden ons dat het ons omgevend slootje, de rijke, levende Hollandsche zee is.

HERM. HEIJERMANS JR.

Amsterdam, Maart 1900.

*Voor de eerste maal opgevoerd in den Hollandschen
Schouwburg te Amsterdam op Zaterdag 23 December
1899.*

SPREKENDE PERSONEN:

SAMUEL DOBBE.

MOEDER DOBBE.

GAAIKE,

DE JONGE PASTOOR, } *hun kinderen.*

PETER,

RICAUDET.

ANTOINETTE RICAUDET.

LOTTE, *hun dochter.*

BART.

ENGEL.

AAFJE.

DE JUFFROUW-VAN-DRIE-HOOG.

DE JUFFROUW-VAN-EEN-HOOG.

DE KRUIENIER-VAN-DEN-HOEK.

EEN KRUIER.

ZWIJGENDE PERSONEN:

EEN SCHOENMAKERSJONGEN.

EEN KOLENDRAGER.

EERSTE BEDRIJF.

*De huiskamer van een heerenboer in Zeeland.
Vroeg-winteravond. Halfwege gedekte tafel.*

EERSTE TOONEEL.

Moeder Dobbe. Gaaïke.

Gaaïke (dekkend). Wat 'n tafel! Dat 's wel in geen tijen gebeurd.

Moeder Dobbe. Je kan 't niet weigeren — natuurlijk niet — maar als je me éérlijk vraagt...

Gaaïke. Och kom, moedertje!...

Moeder Dobbe. Let op wat vader zegt — ik ken 'm precies.

Gaaïke. Vader zal veel te blij zijn.

Moeder Dobbe. Jawel. Jawel. En Jozef? Je weet hoe-ie is. Ik vind 't lãng niet aardig, heelemaal niet aardig, niks aardig. Dat doe je niet als je naar huis verlangt. Net als je voor 't eerst

weer is allemaal bij mekaar ben — zoo'n vreemde met z'n neus 'r bij. Praat jij nou vertrouwelijk over familie-dingen!

Gaaïke. Kon die arme Peter dan ruiken, dat Jozef óók over zou komen? En heb je niet elk oogenblik gelegenheid voor 'n apartje? We hebben wat opwekking noodig, moedertje. Anders praten we toch maar over... over... Heb je de servetten? Je geeft 'r een te weinig.

Moeder Dobbe. Jozef heeft gister pas 'n schoone gehad.

Gaaïke. Dan geef je 'm vandaag nóg maar een schoone.

Moeder Dobbe. Nee, nee, niks van die overdaad. 't Slijt al genoeg.

Gaaïke. En als ik nou vijf van die mooie pieken gedraaid heb, net als in 'n restaurant, dan moet 'r 'n zesde bij, hoor! Brom nou maar! Chic, hè? Zou 'k 'n bloempot op tafel zetten? Of eigenlijk nee. Voor twee jaar hebben we ook met z'n zessen gezeten. Toen zat...

Moeder Dobbe. Toen zat — niemand.

Gaaïke (triestig). 'k Zal tòch maar 'n bloempot bij vader zetten. (*neemt er een uit den standaard*) 't Staat frisch niet? (*kijkt droomend in de lamp*).

Moeder Dobbe. Wat kijk je nou?

Gaaïke. Niks.

Moeder Dobbe. Denk toch niet an die....

Gaaïke. Niet schelden, moedertje! Ik denk niet an 'm.

Moeder Dobbe. Waaraan dacht je dan?

Gaaïke. An niks. Zal 'k de góeie messen nemen?

Moeder Dobbe. Neem maar de däägsche. Wat wil je toch uitpakken!

Gaaïke. Kasten vol goed en alles bewaren. Zes dozijn lepels en vorken — nee méér — die nog nóóit op tafel gelegen hebben. En al 't àndere mooie zilver. Je ben 'n mal mensch, moedertje. Ik néém ze, hoor.

Moeder Dobbe. Nee, neem nou de dáágsche... En... En die fruitschaal? D'r is geen fruit...

Gaaïke. En de noten? Zoo. Nou ziet 'r eindelijk is 'n stuk 't licht.

Moeder Dobbe. En morgen kan ik weer poetsen.

Gaaïke. 'r Is krijt en jenever genoeg, moedertje. Nog 'n bloempot? Ja! Ja! Je heb niks in te brengen. Afgelopen. Hoor 'k ze niet?

Moeder Dobbe. Nee. Da's Jozef. Klop maar niet! Binnen! (*tot Jozef*) We wisten 't al.

T W E E D E T O O N E E L.

Moeder Dobbe. Gaaike. De jonge pastoor.

De jonge pastoor. Goeien middag. Dag moeke. Dag ... Een, twee, drie, vier, vijf, zes ... Zoo in éens gasten?

Gaaike. Net toen je uitging kwam 'r 'n telegram van Peter.

De jonge pastoor. Komt Pèter?

Moeder Dobbe. Met 'n vriend die we héelemaal niet kennen. Ráár vind 'k dat.

Gaaike (glimlachend). Moedertje is onbetaalbaar. Hier heb je 't telegram.

De jonge pastoor (leest).... „met z'n besten vrind ...” Nou. Nou. Da's zoo vreemd niet, moeke. Dan heb je kans dat ze met vader gelijk komen.

Gaaike. Vader is met de boot gegaan....

De jonge pastoor. En heeft Peter natuurlijk opgezocht. Je zult zien — ze komen tegelijk. Als die domme jongen nou 'n dag van te voren geschreven had, was vader thuisgebleven. Nu zie je. Zonderling. Allebei op 't zélfde idee gekomen om elkaar op te zoeken. Kwart over vijf. Mag 'k nog 'n pijp opsteken, moeke?

Moeder Dobbe. Ga je gang, jongen. Daar staat de tabak. Geef Jozef 'n bittertje. Gaaike.

De jonge pastoor (dampend). Heel graag. Vinnig koud buiten. 'k Heb 'n héel eind gewandeld. Verder dan de wetering. Overal veldijs. Grappig: bij den Kruisdijk — daar had je de vlonder nòg (*werpt een paar blokken op den haard*) — òf 't koud is — de vlonder met 't zelfde veldijs — nee, niet zoo'n groot glas, Gaaike — merci — merci — hahaha! ik zie mezelf nog hier binnen komen — kletsnat — en me pet weg — hoe oud was 'k toen?

Moeder Dobbe. Negen jaar.

Gaaike. En wat héb je toen voor je broek gehad.

De jonge pastoor... M'n zondagsche broek! Hahaha! En 't zoo in je eentje te probeeren! 't Scheelde weinig of 'k was verdronken. Dat vlondertje is 'r nou nòg, moeke. Curieus. Zelf wor je oud, maar de dingen uit je jeugd, de dingen — die — die groeien niet. Wil ik je wat gek vertellen — lach 'r maar om — even móest ik — of 'k wou of niet — m'n voet op 't ijs zetten — dood-voorzichtig natuurlijk: 'n nat pak zou nou niet meer gaan, wat? — en 't zoo heel zachtjes zien breken. En toen — nou ja — toen

kreeg 'k haast tranen in m'n oogen — hahaha! — o, wat heb je me 'n sterke Catz gegeven.

Moeder Dobbe. Jozef, jongen, toe pas 'n beetje op je asch.

De jonge pastoor (met zijn zakdoek stuiwend). Dat doe 'k altijd zóo, moeke. Da's makkelijker. *(Snuivend).* Eendebout.

Moeder Dobbe. Ik ga is kijken. Toe, jongen, trek je voet wat terug. Die plaat is zoo difficiël. Al dat nieuwerwetsche goed is onsolide. Als ik 't maar geweten hād.

DERDE TOONEEL.

Gaaïke. De jonge pastoor.

De jonge pastoor. Heb je nog te doen?

Gaaïke. Nee.

De jonge pastoor. Kom dan 'n beetje hier zitten. — En?

Gaaïke. Wat meen je?

De jonge pastoor. Praat nou is uit.

Gaaïke. Ach nee, Jozef.

De jonge pastoor. Morgen ben ik weer weg.

Gaaïke. Nee, nee, nee.

De jonge pastoor. Je tóbt, Gaaike.

Gaaike. Ik tob niet. Wor je al warmer?

De jonge pastoor (knikt). Schrijft-ie je nog? Nee? Kind, kind — waarom ben je zoo gesloten?

Gaaike. Begrijp je niet dat 't pijn doet — als jullie...

De jonge pastoor. Jullie? Heb ik 't je ooit lastig gemaakt? En dan nog? Vertelde je niet alles — toen we kinderen waren? Ik heb hééle scherpe oogen. Je durft hier met niemand spreken — met vader niet — met moeder niet. Praat is uit...

Gaaike. 't Is toch afgeloopen. Ik wen 'r wel an.

De jonge pastoor. Ik dacht dat je eerlijker was.

Gaaike. Eèrlijker?

De jonge pastoor. Ik zeg je: 't is nièt voor je afgeloopen. Biecht nu eens op — nee, aan je bróér. — Er is meer voorgevallen.

Gaaike. En às 't zoo was? 't Is uit, Jozef.

De jonge pastoor. 'n Huwelijk is nóóit uit.

Gaaike. Ik bén toch nog getrouwd. Jongenlief praat 'r nou niet meer over. De kinderen zijn dood — 't is uit — uit.

De jonge pastoor. Als ze waren blijven leven zou 't nooit tussehen jullie gebeurd zijn.

Gaaïke. O — goddank ze zijn dood.

De jonge pastoor. Gaaïke!

Gaaïke. Toe — ga 'r niet op door. Wat heb je 'r an? Je legt 't verkeerd uit, Jozef.

De jonge pastoor (na een zwijgen). 'n Paar maanden geleden kwam 'r 'n vrouw bij me — 't zelfde als bij jou — alleen ze was korter getrouwd. Hij had 'r — geslagen. Ze wou van 'm af — ze had getuigen...

Gaaïke. (glimlachend) Ik had 'r geen...

De jonge pastoor... Jij had 'r geen. Toen heb 'k lang met 'r gesproken.

Gaaïke... En ze hiëld van 'm — en ging naar 'm terug...

De jonge pastoor (knikt)... En? — Jij hield van hem. Is 'r méér voorgevallen? Antwoord nou! Morgen ben 'k weg — zien we elkaar wéér in geen tijden. Je sprak daar zoo wrééd van Lientje en Samuel...

Gaaïke. O nee...

De jonge pastoor. Nee? — (*vriendelijk*) Heeft je ziekte je zoo hard gemaakt?

Gaaïke. M'n ziekte... Ik ben niet hard. Straks nog wou moeder schimpen. Dat wil ik niet. Kijk

niet zoo boos. Als je alles wist, alles... De meid.
(*Aafje brengt een schotel*). Zet maar in 't midden,
Aaf. Dank je.

Aafje. Zal ik 't vuur voorzien?

Gaaïke. Nee, dank je. (*Aafje af*). — Hij heeft
me nóóit geslagen, Jozef.

De jonge pastoor. Niet geslāgen? En je verhalen...

Gaaïke. Gelogen.

De jonge pastoor. Heb jij gelogen? (*Zij knikt*)
En waarom?

Gaaïke. Om... om... Misschien is 't goed
als 'k 'ns uitspreek. En jij zult 't niemand ver-
tellen — jij die zoo veel hoort (*zwijgt even, ver-
haalt met langzaam bedenken, monotoon in het
vuur starend*). Mògelijk heb 'k van 'm gehouen —
in 't begin....

De jonge pastoor. Mògelijk?....

Gaaïke. Mogelijk. Hoe wou je 't zèker zeggen?
Zonder ondervinding raak je geëngageerd — je
ben jong — je vindt al die kleine attenties
prettig — en de uitstapjes — en de pleziertjes —
en de grootere vrijheid — we hebben geen ge-
lukkige jeugd gehad, Jozef — twee zusters dood —
een broer dood — telkens dat spook van de
tering in huis.

De jonge pastoor. Klaag dáar over nièt.

Gaaike. Toen trouwden we — toen hield 'k ook van 'm. 't Zou mal zijn om 't niet te willen weten. 't Is zoo lief — zoo'n gezicht altijd bij je — 's morgens en 's middags en 's avonds — en je wachten — en je blijheid als de sleutel in 't slot... Lientje die kwam in het voorjaar, in Mei. Net gouden regen d'r haar, niet? Ze had al haar toen ze geboren werd. En wat was ze vroolijk als ze in d'r beugeltjes liep. In Domburg dachten we dat ze genezen zou. 't Was 'n vleugje. De enkeltjes werden dikker — je heb 'r toen niet gezien — 't wurmpje — 't schaapje....

De jonge pastoor.... Kom!

Gaaike. Ze ligt op *De Liefde*. 't Kistje was niet grooter dan zoo.

De jonge pastoor. Kom — kom.

Gaaike. Nee — ik huil niet. We hebben mekaar toen getrouwd — hij en ik — zijn naar Italië geweest. Dat kun je doen met gèld. Toen de gróote verrassing voor ons en voor jullie. De kleine Samuel. Die zou naar vader heeten — Samuel — Samuel. En 'n week later dood. — Blind geboren.

De jonge pastoor. Blind? Dàt heb 'k nooit geweten.

Gaaïke. Niemand weet 't — alleen hij — de dokter — en ik. Ik werd naar 't gasthuis gebracht — heel voorzichtig — dat weet je wèl — en vóór de operatie bediend. Ze hadden me niets gezegd van 't kind. Natuurlijk niet. Dàgen lag ik op sterven, dood-zwak, zonder kracht. Op een nacht dachten ze dat 't afliep, werd hij geroepen. En hij klaagde verschrikkelijk, snikte 't uit, vroeg om vergiffenis vóór dat 'k stierf — 't was alles zijn schuld geweest van Lientje — van Samuel — van mezelf...

De jonge pastoor. Zijn schuld?

Gaaïke. ... 't Ging me voorbij — Ik was zoo zwak — had zoo'n behoefte aan rust — rust — en 'k stierf niet — sterkte aan — werd weer gezond — en voorbereid — langzaam voorbereid op den dood van m'n jongen. Eerst zeien ze dat-ie ziek was, bad ik dagen en dagen. M'n kerkboek en m'n rozenkrans kwamen m'n handen niet uit. En toen... Thuis was alles 't zelfde. 't Wiegje en 't andere hadden ze weggehaald. Peter was niet van de vloer — moeder wipte elk oogenblik over — jij schreef dikwijls en hartelijk...

De jonge pastoor. En?

Gaaïke. Denk nu maar dat 'k biëcht, Jozef... 'n Woensdagavond zat 'k alleen thuis — liep de huisdokter op. Hij dee 't wel meer. Ik sprak van -- dat kun je wel raden — en hilde. Hij troostte. En in-eens — toevallig — o wel toevallig in z'n vriendelijkheid — hoorde 'k van de blindheid — dat 't voor 't stakkertje nog 'n gelük was geweest. Die avond, Jozef, heb 'k alles begrepen, scheen de herinnering klaar-wakker geworden aan mijn eigen sterfbed in 't gasthuis, hoorde 'k z'n snikkende stem — opnieuw — maar vrééselijker. 't Is wel eenvoudig om 't te zeggen, omdat 't zoo dikwijls gebeurt — hij was ziek toen-ie zich engageerde en wist 't — hij was ziek toen-ie trouwde en wist 't — hij was ziek toen-ie vader werd — en wist 't. (*Een stilte*). Nou, Jozef, heb 'k gebiecht. Die nacht hebben we geen van twee geslapen. M'n kindertjes dood — gelukkig — en m'n eigen lichaam verwóést. Ik vraag mezelf wel eens af waarom dat zoo måg, ik vraag God...

De jonge pastoor. Sust! Niet zoo praten...

Gaaïke. ... Bij 'm blijven kon ik niet, wou 'k niet. Hij was nog zoo laf om te dréigen — toen ben 'k rustig weggegaan, heb vader en moeder belogen — om 't érgste niet te vertellen — 't érgste dat ze misschien niet begrepen zouden

hebben. 'n Klap is zoo grof, zoo duidelijk voor iedereen.

De jonge pastoor. Geef me nou je hand, m'n kind — ik zeg maar kind — mal hè — terwijl we zoo weinig verschillen.

Gaaike. Nou 'k eenmaal begonnen ben, zou 'k wel uren lang met je willen praten. Jij ben de eerste . . .

De jonge pastoor (droomerig). De zònde van de ouders . . .

Gaaike. Mijn zonde? . . .

De jonge pastoor (droomerig). God alleen wéét . . . Je mag niet meer zoo wrééd spreken, als straks, over Lientje en . . . Wor niet slecht door je verdriet. Je was altijd 'n dappere meid. (*glimplachend*) Jij — jij — dorst 't eerst de donkere kamer binnengaan als Peter en ik bang waren. — Jij heb — toen — Klaas z'n roeiboot van de ketting losgemaakt — en — en — hahaha! — Lach je nou of huil je nou?

Gaaike (zacht-glimplachend). Huilen kan ik niet meer, Jozef. Soms denk 'k dat 'n bóel vrouwen 't niet meer kunnen.

De jonge pastoor. Ho-ho-ho! — Zie je — toen 'k gistermiddag hier aankwam — en naar je keek als je niet naar mij keek . . .

Gaaike. Dat heb 'k tèlkens gevoeld . . .

De jonge pastoor. Meen je? — toen kreeg 'k zoo'n heel kleine overtuiging — maar 'n man van ondervinding ben 'k niet -- dat je nòg van hem.... Wàt?

Gaaïke. Nee — 't is uit.

De jonge pastoor. Nóóit is 'n huwelijk uit. Nóóit.

Gaaïke. Lieve jongen, in 't begin van den zomer — toen 'k 'm in geen maanden gezien had — had 'k nog wel is van die buien — tobde 'k — voelde 'k af en toe — medelij — aarzelde 'k — maar in Wijk-aan-Zee, waar 'k met moeder was — twee volle maanden — werd 'k àkelig sterk. Daar had je vacantie-kolonies van arme kinderen en 't gestoei van de rijke. Elken dag zag je ze plassen, spelen met 't zand, de gezonde, de gebrekkige, de zieke — allemaal knoeiend met schopjes en emmertjes om aan de zée — 'n beetje genezing te vragen voor wat 'n vader of 'n moeder of 'n grootvader misschien gedaan. Lientje had ook zoo in Domburg op 'n berg in 't water gespeeld. — Jozef — wáárom wordt 'n vrouw gestraft die 'n zuigeling verdrinkt — uit àngst — terwijl 'r nooit iemand spreekt van voor-d'r-leven-ongelukkige kinderen, nooit van 'n vrouw die ze zóo opereeren — dat — Vader had zoo dól-graag 'n kleinkind, wordt wel 'ns hatelijk als-ie

verwijt dat 'k om 'n klap — o, om 'n klap! — van m'n man ben weggelooopen — en ach, jongen-lief, met de ooievaar is 't gedaan — voor altijd gedaan

De jonge pastoor. (vriendelijk) Dan moet je dubbel houden van de kinderen van anderen — hoor je?

Gaaïke. (luisterend) Wil je nog 'n bittertje?

De jonge pastoor. Merci.

Gaaïke. Heb je nog kouwe voeten?

De jonge pastoor. Nee, lieve meid.

VIERDE TOONEEL.

Moeder Dobbe, Gaaïke, De jonge pastoor.

Moeder Dobbe. Bij half zes. Ze komen niet.

De jonge pastoor. Heb je die zelf gebakken, moeke?

Moeder Dobbe. Een rijksdaalder uit me zak — als dat één huishoudster kan.

De jonge pastoor. De mijne kan 't zeker niet.

Moeder Dobbe. Wat kan die dan wel? Nog met fatsoen geen visch koken.

De jonge pastoor. Vergeef je zoo'n paar rooie graten dan nooit? (*Er wordt gescheld*) Ah!

Gaaïke. Peter. Nou, moedertje, die vriend is 'n èrg nette jongen. Hoor 'm z'n voeten eens vegen. Ja, we zijn boven! Val maar niet, val maar niet!

V I J F D E T O O N E E L.

De vorigen. Peter. Bart.

Peter. Dag goeie ouwe! Kraak hoor! Een, twee, drie, vier. En nou nog een omdat je zoo stribbelt. Dag Gaaïke-lief! — Jozef! . . . Ben jij hier? — Wel kerel — wel kerel. — Daar heb jullie m'n vriend Bart — me broer — me zuster — me goeie ouwe. Z'n zolen heeft-ie versleten op de mat om in de gratie te komen! Wel goeie ouwe (*pakt haar nog eens*).

Moeder Dobbe. Nou malle jongen!

Peter. En vader? Waar is vader?

Moeder Dobbe. Die komt dadelijk met de boot.

Peter. Nou zie je nog 'ns 'n èchte Zeeuwsche kap, Bart. Zou je me moeder vijftig geven?

Bart. Nee. Heelemaal niet.

De jonge pastoor. Is meneer ook student?

Bart. In de rechten.

Peter. Zeg 'r maar bij acht jaar. Da's 'n betere introductie.

Bart. Je vergist je — nègen.

De jonge pastoor. Dan zult u 't Burgerlijk Wetboek wel haast kennen.

Bart. 't B. W. is als wijn, mijneer. Je doet verstandig 't 'n tijd te laten rusten. Hoe meer stof hoe excellentier.

De jonge pastoor. In 'n goëie kelder en goed gekurkt. Soms wordt ze zuur.

Bart. 't B. W. is zuur vóór je 't kurkt, mijneer. Mag ik me even warmen mevrouw?

Gaaïke. Schuif u wat bij den haard.

Peter. En zoo niks veranderd. En bloemen op tafel. En... Bart knoop je vest los. 'r Moet wat gebeuren. We zullen Engel missen...

Gaaïke. Wie is Engel?

Bart. Engel, mevrouw, dat's onze juffrouw van twééhoog in de Pijp...

De jonge pastoor... De Pijp?

Bart. De Pijp dat is — wàt is de Pijp Peter?

Peter. De Pijp — da's de Pijp — da's waar de studenten wonen en de... 'n stuk van de nieuwe stad, Jozef.

Moeder Dobbe. En bevalt 't je bij die Juffrouw Engel...

Bart. Enkel Engel, mevrouw.

Gaaïke. Ja, je ben wel druk aan 't verhuizen geweest in de laatste maanden...

Bart. We wonen nu samen. Hij voor en ik achter. Hij bij z'n botjes en preparaten — ik — ja eigenlijk bij wat? Die Engel is 'n braaf mensch. 's Morgens brood met zoete melksche...

Peter. Leidsche...

Bart. Om den dag zoete melksche en Leidsche en voor 'n verandering Leidsche. Om twaalf uur geldersche worst...

Peter. Boterhammenworst...

Bart. Ook om den dag — en 's Zaterdags Zwitsersche kaas. Da's héél lekker mevrouw.

Gaaïke (glimlachend). En 's middags?

Bart. 's Middags? Maandags rooie kool, lapjes en 'n wentelteefje — Dinsdags savooiekool met gehakt — o, dat gehakt van de Pijp! — Woensdags zuurkool met worst en 'n wentelteefje. — Donderdags witte kool met lapjes en 'n flensje. — Vrijdags stokvisch met mosterdsaus en 'n wentelteefje. Zaterdags...

Peter... Savooiekool met gehakt — en griès...

Bart... Zondags, sóép mevrouw — vermicelli-

soep — varkenslapjes — koöl en 'n wentelteefje. Ik kan u verzekeren dat 'k straks heel graag m'n beenen onder de tafel zal steken. Woënsdag vandaag. We missen de zuurkool, de worst en 't wentelteefje...

Moeder Dobbe. Waarom verander je dan niet Peter?

Bart. De héële Pijp, mevrouw, is lapjes en kool. Je kunt 'n traditie zoo maar niet breken.

Moeder Dobbe. Dan zullen jullie wel blij zijn als 'k wat zend. Was me kaasje lekker, jongen — en 't muisje?

Bart. Prachtig! Maar zoo gauw op. Je eet 'r niet alleen van.

Moeder Dobbe. Niet alleen?

Bart. Já, hoe kun je dat expliceeren? Peter — laat me nu niet alleen aan 't woord — 't kaasje bijvoorbeeld — dat smôlt weg. Eigen etenswaren, mevrouw, die verdampen zichtbaar in de Pijp. Kaas wordt korst eer je 't weet.

Gaaïke. Snoepen ze zoo?

Bart. Pardon — ze próeven.

Moeder Dobbe. 'k Zal je 'n hangslot zenden jongen. Foei, wat 'n kruimeldievegge.

Bart. O-la-la! Waarom zou ze niet meeproeven

— die brave Engel — als wij 't in óvervloed hebben.

De jonge pastoor (glimlachend). Dat is 'n opvatting.

Bart. De beste mijneer. 't Eénige dat ik bepaald wegsluit is m'n B. W. De rest is *à prendre ou à laisser*.

Moeder Dobbe. Hard studeeren en slecht gevoed worden — dat gaat niet samen. Om je de waarheid te zeggen, Peter, je ziet 'r witjes uit.

De jonge pastoor. Dat heb 'k ook opgemerkt. Voel je je niet goed?

Peter. Ik? Patent. 't Is hier warm.

De jonge pastoor. En je praat zoo weinig. Heb je iets?

Peter (kregelig). Nemen jullie nou niet zoo'n notitie van me — wat is dat vervelend.

Moeder Dobbe. Tòch zie je witjes, Peter — heb je — heb je je horlogeketting verloren.

Peter (tastend). M'n ketting —

Bart. Natuurlijk vergeten — op je kamer laten hangen.

Peter. In de haast — vréeselijk stom.

Moeder Dobbe. En je ... heb je je ring niet an?

Peter. M'n ring ... Dat gebeurt me nou tel-

kens als 'k me handen wasch — ligt natuúrlíjk in 't zeepbakje.

Bart. Engel is dood-eerlijk — en 't zeepbakje is veilig.

Gaaíke (tot Bart). Heeft u óók zoo'n zeepbakje.

Bart (glímlachend z'n ringlooze vingers bekijkend).
Verscheiden mevrouw.

Moeder Dobbe. Goed dat je vader naar Amsterdam is...

Peter (schrikkend). Vader naar Amsterdam?

Moeder Dobbe. Wat scheelt je? Vin je dat vreemd?

Peter. En daar zegt u me niks van!

Moeder Dobbe. Stuif toch niet zoo op, malle jongen. Heb ik je niet dadelijk gezegd dat ie uit de stad was? We dachten dat jullie tegelijk hier zou zijn. Hij is naar 'n veiling, wou je opzoeken — note bene bij je koffiedrinken. — Maar — hóe vroeg ben je dan wel van je kamer gegaan dat je 'm misgelopen ben?

Peter. Om halftien — om tien uur — we hebben bij een vriend gedejeuneerd. 't Is verduveld...

De jonge pastoor. Peter.

Peter (nervuus). Nou ja — nou ja. Denk je dat

't prètting is om mekaar mis te loopen. Met 'n briefkaartje ...

De jonge pastoor (rustig). ... dat jlj niet geschreven heb ...

Peter. En weet u zèker dat ie me opgezocht heeft?

Moeder Dobbe. Me dunkt dat 't vanzelf spreekt.

Peter (driftig op en neer loopend). 't Is .. 't Is ... Hoe laat is mijn telegram hier gekomen? ...

Gaaïke. Beste jongen — 't is gebeurd — en wat doet 't 'r toe.

Peter (driftig). 't Is ópzéttelijk gebeurd — da's geen toeval.

De jonge pastoor. Peter!

Bart. Ik begrijp je niet, Peter. Honderd tegen een dat je papa ...

ZESDE TOONEEL.

De vorigen. Dobbe.

Dobbe. Goeienavond.

Gaaïke. Daar hèb je vader al!

Peter. Dág vader.

Dobbe. Dag.

Moeder Dobbe (tot Dobbe). Peter zegt je goeien dag.

Dobbe. Dat hoor 'k.

Peter. M'n vriend Bart van Oort.

Dobbe (grommend). De meneer van de achterkamer?

Bart (verbaasd). Om u te dienen.

Dobbe. Aangenaam.

Bart. Heel erg aangenaam.

Gaaïke. Hier staan je toffels, vadertje.

Dobbe. Dank je.

Gaaïke. Ik heb ze voor je gewarmd, vadertje.

Dobbe. Dankje is dankje. Geen brieven geweest?

Moeder Dobbe. Nee. Je komt wel gezellig thuis.

Dobbe. Daar zal 'k me redenen voor hebben.

Gaaïke (met een bittertje). Nou — drink dan maar gauw je redenen weg, ouwe heer. Koud geweest op de boot, hè? — Arme stakker . . . Je ziet paars . . .

Dobbe. Zet maar neer. Nee dring 't nou niet op
(*warmt zich bij den haard*).

De jonge pastoor. Zit ik u in den weg?

Dobbe. Nee, jongen. Blijf maar zitten. (*hard*).
Hoe laat wou je eten, moeder?

Moeder Dobbe. We hebben op jou gewacht.

Dobbe. Dan wacht je nog maar wat. 'k Heb met Peter iets te bespreken.!

Gaaike. Zou je niet beter doen, vadertje — 't uit te stellen tot nà...

Dobbe. Nee! Nee! Nee! Hou je mond (*tot Bart*)
Neem me niet kwalijk meneer. 'k Ben nooit on-
gastvrij — maar...

Bart... Ik schik me heelemaal naar u....

De jonge pastoor (de suitedeur opendruwend). Zul-
len we hier dan maar wachten (*af met Gaaike*
en Bart!)

Moeder Dobbe (snel). Wat heb je nou weer
voor kuren! Mot dat vóór de eten? Dwarskop!
Daar sloven wij ons den heelen dag voor uit!

Dobbe. Laat ons alleen.

Moeder Dobbe. 'k Schaam me oogen uit me
hoofd! Waar 'n wildvreemde bij is. Ik kom niet
an tafel, versta je!...

Dobbe. 'k Heb je verzocht ons alleen te laten...

Moeder Dobbe. 'k Zál je alleen laten — 'k zàl
je.... (*af*).

ZEVENDE TOONEEL.

Dobbe. Peter.

Peter. Wij zijn alleen.

Dobbe. (*loopt geruimen tijd driftig op en neer — staat plotseling stil*) Dat had je niet gedacht, wel?

Peter. Ik begrijp u niet.

Dobbe. Hij begrijpt... Lotte heet ze, hè?
Lòtte...

Peter. Heeft u 't over...

Dobbe. Over — ja over — Kwàjongen —
kwajongen!...

Peter. (*het hoofd bewegend naar de suitedeur*)
Denk an...

Dobbe. En dat duurt al maànden — drie maan-
den dat je ons beliegt...

Peter. Gelogen heb 'k nooit — gezwegen.

Dobbe. Hou je mond...

Peter. Ik wou toch...

Dobbe. (*woest*) Hou je mond! (*een zwijgen*) Je
kamer is opgezegd.

Peter. Door wie?

Dobbe. Door mij — begrepen? Naar Amsterdam
ga je niet meer terug.

Peter. Goed zoo.

Dobbe. (*driftig*) Wat zeg je? — Je gaat niet meer naar Amsterdam terug. Je kan afstudeeren — studeeren noemt-ie dat! — in Groningen. En geen cent krijg je zelf meer in handen!

Peter. (*stroef*) Toe maar.

Dobbe. Denk jij, kwajongen, dat ik m'n goeie geld wegsnijt — met handen vol wegsnijt — om jou te laten leven met zoo'n — met zoo'n schepsel! — Als 'k me niet inhield voor je moeder — voor je zuster... Bah! Bah! Waar heb je d'r opgediept in de Nes of in 'n bordeel?

Peter. Dat is mijn zaak.

Dobbe. (*driftiger*) Jouw zaak? Wat ben jij? 'n Aap! Wie ben jij? 'n Verregaande kwajongen! Hou je mond. Ik ben aan 't woord. Zijn zaak! Zijn zaak! Als z'n vader 'm wil verrassen kan-ie eerst an de deur hooren dat ménéeer naar z'n ouwelui in Zeeland is en dat de juffrouw — de juffrouw over 'n paar dagen terugkomt. En als-ie met moeite op de kamer 'n kijkje neemt, dan ziet-ie vrouwenkleeren — en portretten — en — en huishoudboekjes en rekeningen...

Peter. Dus u heeft m'n schrijftafel opengebroken...

Dobbe. Dat heb 'k! Dat heb 'k! (*grijpt een pak papieren in z'n binnenzak*) Schoonschip heb 'k gehouden. Jij vervloekte kwajongen! Z'n ring, z'n horloge... En gedroogde bloemen! Marsch! (*smijdt ze in het vuur*). En d'r portret! Marsch! En nog 'n portret! Marsch! 't Is niet waard verbrand te worden.

Peter. (*driftig*). Ik verzoek u dát niet te verbranden — dat behoort háár — daar heb ik geen recht op....

Dobbe. Jij verzoekt.... (*maakt de beweging*).

Peter. Vader!....

Dobbe. Marsch en marsch en marsch!....

Peter. Goed. Ga uw gang.

Dobbe. Lötte, Lötte. M'n schoondochter heet Lotte. (*kwaadaardig*) Opgeraapt van de straat. Maar úit hoor! Radikaal uit! Je blijft thuis of je gaat naar Groningen. 'k Had je sámen motten treffen! 'k Had je moeten verrassen met die slet. Om je ooren zou 'k je geranseld hebben! 't Portret van z'n moeder en 't portret van 'n slet naast mekaar! (*snerpend*) Geluk heb 'k in m'n trouwen. Drie kinderen dood en een die van d'r man wegloopt om 'n kleinigheid — om 'n klap. En 'n jongen — 'n jongen die je vertrouwt — die vergooit zich. Als 'r wat nadenken in jouw kop

zat — dan kon je weten — dat je moeder en ik nog van één kant hoopten — op — op. Basta. Geen brok had 'k kunnen eten. Nou ben 'k opgelucht. (*gaat naar de suitedeur*).

Peter. (*na een aarzeling*). Nee. Ik ga niet naar Groningen.

Dobbe. Wat?

Peter. Ik ga niet.

Dobbe (*ingehouden*). Zoo. — Dan blijf je thuis.

Peter. Nee.

Dobbe (*losbarstend — met de vuist op de tafel beukend*). Ik ben hier de baas. Zoolang jij minderjarig ben...

Peter (*driftig*). Lotte en ik...

Dobbe. Wat Lotte en jij! Praat me niet tegen of 'r gebeurt 'n ongeluk! Later zul je me dankbaar zijn dat 'k met ijzeren hand ingegrepen heb, dat 'k je losgescheurd heb van zoo'n kreatuur. Vandaag zuigt ze jou uit en morgen 'n ander. God alleen weet 't verleden van zulk tuiig....

Peter. D'r héele verleden weet 'k...

Dobbe. Daar wensch ik je geluk mee. Straks heeft ze je nog wijs gemaakt dat jij d'r éérste ben...

Peter. Dat heeft ze me niet. 't Is 'n vrouw

met 'n verleden. Maar dat kan me niet schelen. We houden van mekaar.

Dobbe. Hahaha! De onbeschaamdheid waarmee die dat zegt. De vlegelachtige brutaliteit! 'n Studentenhoer...

Peter. Als u denkt dat die toon indruk maakt...

Dobbe. Ik heb jou geen uitlegging van mijn toon te geven. Als je de teugels te veel viert, krijg je trappen toe. Wil je niet buigen dan moet 't maar breken. De eenige zoon die je — die je 'n kleinkind kan geven, legt 't an... met 'n... met 'n... Basta. Uit met jouw ontucht, met jouw liederlijkheid. En anders laat 'k je uit je nest slepen!...

Peter. Dat zal 'k afwachten.

Dobbe (dreigend). En geen woord meer!

Peter. Zooals u verkiest. Maar te dreigen is min. Daar kan ik geen dreigementen tegenover stellen.

Dobbe. Ik zal jou dreigen zooveel ik wil.

Peter. Goed. Dreig. Die methode was 'k al lang beu. Als je héusch 'n vader was, zou je zoo'n houding niet aannemen, zou je 'r an denken dat ééns je kinderen zelfstandig worden en 't

verdraaien 'n opgeheven hand voor zich te zien.

Dobbe. Dat heb je jezelf te wijten. Ieder vader zou zoo handelen als-ie z'n zoon snapte...

Peter. Snapte... Ik ben thuis gekomen — om je alles te zeggen — maar je hebt òns nooit an 't woord gelaten — je hebt ons altijd met je oogen geregeerd — nou doe je 't nog! Je hebt alle vertrouwelijkheid uit ons getrapt — en als we vertrouwelijk wouen worden zat je voor ons als 'n — als 'n — vréemde — nooit als 'n vader.

Dobbe. Zoo. Daar mot je dan maar an wennen. Dat neem 'k voor mij. Verwijt dat op 'n ándere gelegenheid — als 'k nièt voor je bestwil optree. Met handschoentjes zal 'k dat opraapsel aanvaatten en d'r in watten leggen (*drinkt het bittertje in één teug*). Basta — Basta. (*loopt naar de suite-deur — staat in nadenken stil*). — En — en — als je dan thuis ben gekomen om alles te zeggen — wát wou je dan zeggen?

Peter. Dat 'k 'r trouwen wil.

Dobbe. Jij wil... jij wil... Ach kom. Die is goed. Jij wil... (*barst in lachen uit*). Dat moet dokter worden. Onderzoek je hersens, man. Stapel, stapel.

Peter (*de schouders ophalend*). Heeft u nog meer van die argumenten?

Dobbe. Argumenten? Wou jij...? Geen wóord maak 'k 'r over vuil. Om 'n kwajongensgril laat ik de 'arpels stijf worden — en dat stuk „vrind” op z'n portie wachten. Breng jij weer is vrinden zonder mijn permissie mee!

Peter. Dus u weigert?

Dobbe. Heb ik 't woord weigeren gebruikt? Ben jij getikt? Weigeren? Ik praat 'r zelfs niet over. Ik met jou redeneeren, met jóú redeneeren — over 'n scharrel waarmee jij wil.... hahaha! hahaha!....'n Kwajongen van een-en twintig. Nog niet droog achter z'n ooren. Voor je broek moest je hebben.

Peter. Goed.

Dobbe. Goed zegt-ie. Dank jij me later, on-dankbare rakker. Basta met je mintenee. 'n Mintenee van mijn centen. Morgen komt je koffer hier....

Peter. M'n koffer?

Dobbe. Je koffer met je kleeren, je boeken, je tierelantijntjes. 'k Heb 'r alles nètjes ingesmeten. Als je moeder 't ziet krijg 'k wat te hooren.

Peter. Ik waarschuw je, vader, dat 'k niet blijf.

Dobbe. Jij hèb niet te waarschuwen.

Peter. Ik hou van Lotte.

Dobbe. Voor mijn part hou jij van duizend Lotte's. Mijn woord is mijn woord. Je gaat naar Groningen of je blijft hier. Basta. Als je 'r van nacht over slaapt, ben je morgenochtend blij dat ik je uit 't wespennest gehaald heb. Voor schoon-dochter 'n... hahaha! (*trekt de suite-deur open*) hahaha! Nou moeder doe maar op.

ACHTSTE TOONEEL.

De vorigen. Moeder Dobbe. Gaaike.

De jonge pastoor. Bart.

Gaaike. Dat schijnt goed afgeloopen. We dachten wonderwat.

Moeder Dobbe. Daarvoor laat-ie 't kostelijk eten bederven.

Bart. We zullen 'r toch wel van smullen, mevrouw.

Dobbe. Ik zit. Bloemen. Mooi zoo. En je goeie tafelzilver? — Kom an.

Gaaike (tot Bart). U naast mij.

Bart. 't Kon niet beter.

Moeder Dobbe. Kom Peter. Trek je maar niks an van z'n gebrom.

Peter. Waar wil u

Moeder Dobbe. Hier m'n jongen. Geef jij je goeie ouwe maar 'n pakker. Zoo (*schelt*). In hoeveel tijd is dat niet gebeurd? Dobbe ben je op Peter z'n kamer geweest?

Dobbe. Nee.

Moeder Dobbe. Nou dat's erg jammer. In 't zeepbakkie heeft-ie z'n ring vergeten en . . . (*Meid met soeprien. Een stilte*).

Dobbe. Wil jij vandaag hardop bidden, Jozef?

De jonge pastoor. Hardop? (*Dobbe knikt*) . . . „Onze Vader, die in de hemelen zijt! Geheiligd zij Uw Naam! Laat toekomen Uw rijk! Uw wil . . .”

EINDE VAN HET EERSTE BEDRIJF.

TWEEDE BEDRIJF.

(Een sober gemeubileerde studentenkamer. Rechts balkondeuren en raam, links deur. Morgen.)

EERSTE TOONEEL.

Engel. Bart. De Juffrouw-van-driehoog.

Engel (komt met een lamp binnen, die zij in den hanger plaatst, sluipt in de gang naar de slaapkamerdeur, loert, gaat op de kast toe en snuffelt, Bart in chamberloek, lange-goudsche pijp, schrikt haar op.) . . . Sjongen! . . . Wat set-u?

Bart. Ik zeg niks. Is Dobbe nog niet thuis?

Engel. Nee dat siet u wel. Onder tafel sit-ie niet.

Bart. Da's verduiveld grappig van je, brave Engel. En juffrouw Lotte — al opgestaan?

Engel. Klop n maar is. (Bart klopt op de slaapkamerdeur). Nee se is uit. (Schel) Daar sal je d'r

hebbe. (*trekt in de gang aan een touw*) Wie daar?
 (*gillerig*) Wie daar? Als je nou denk da'k al die
 trappe afsjouw (*rukt aan het touw*) Wie daar?
 Wat sè-je? Mot je driemaal schelle! (*gilt naar
 boven*) Juffrouw! Juffrouw!

De juffrouw-van-drie-hoog. Joe!

Engel. Ze schelle maar weer is verkeerd (*sluit
 de kamerdeur.*) Die 's nou al in de sij met d'r
 kale kak. Of se 't 'r op anleit. Driemaal voor
 niks an 't touw getrokke — D'r zijn 'n paar
 héére voor u geweest.

Bart. De sproetenmeneer?

Engel. Hoe noemt u 'm?

Bart. Die met de bakkebaartjes en de....
 (*bootst met den vinger een gebogen neus na*).

Engel. Precies. En dan die...

Bart. Jawel... die lange magere — hou
 maar op. Heb je ze 'n paar maanden uitgesteld?

Engel. Die lange heit wát 'n schandaal geschopt
 — en ik krijg de naam.

Bart. (*bij de balkondeuren*) Stakker. Zij krijgt
 de naam.

Engel. En me boekie, meneer...

Bart. Je boekie?... Niëuwe overbuurtjes,
Engel. Zijjen gordijnen en 'n kanarie...

Engel. Natuurlijk 'n mintenee. En wát een —
 ze stikt in 't goud...

Bart. Nou — 'n mintenee? 't Ziet 'r zoo...

Engel. Ach Jeesis meneer — je ruikt 't van
 hier. 's Avons om tien uur presies staat 'r 'n
 bakkie stil. 'n Lekker dier, hoor! De krujenier
 die mot elleke maand fjftig gulden te veel op 't
 boekie schrijve. Daar krijgt-ie sijn percente van.
 Sóó set se d'r minteneur af! Je mot maar lef
 hebbe. En oud! 's Morges siet se geel as
 saffraan. En 's avons sou je d'r niet herkenne
 van de verref. Fijn soort! Ik heb me nooit geverf.

Bart. Ja, jij heb dat ook niet noodig, Engel
 — jij heb nou eenmaal 'n teint. (*bij de schrijf-
 tafel*). Wil je dat cahier opengeslagen laten liggen
 en 't vooral niet omslaan.

Engel. En me boekie, meneer?

Bart. Je boekie? Als je daar achter komt zal
 'k is kijken.

Engel. Kijke?... Hoor is (*Schel. Zij opent
 nijdig de deur, rukt aan het touw.*) Wie daar? Daar
 doe 'k niet an! Toe haal de deur achter je gat
 dicht! (*Bons. Zij sluit de kamerdeur.*) Alweer 'n

diakenie! God-alle-machtig — je sou se wat naar d'r hersens smijte. Hoor is, meneer — u betaalt niet èn meneer Dobbe betaalt niet — ik kom 'r ook niet met stele an.

Bart. Da's jammer genoeg. Als we sàmen nou 's zoo'n héél klein inbraakje — wat?

Engel. Met lolletjes betaal 'k me slager niet -- en me bakker — en me kruijenier...

Bart. Nou, wees maar zoet. Ik ga 'r na 't ontbijt op uit. Is de boel klaar? Ik heb honger. (*Schel.*) Eenmaal, tweemaal. Ik ben voor niemand thuis, hoor. (*af.*)

Engel. Wie daar? Nee, koopman, niks noodig. Ach kerel, leg nou niet te sanike! Niks noodig. Toe trek de deur dicht! Kijk nou soo'n lamme-ling — sit je weer met 'n open deur. (*Zij sluit de kamerdeur, opent de kast, snuffelt, kijkt in den suikerpot, snijdt 'n stuk van een worst, bergt het in de achterzak, houdt een flesch tegen het licht, snoept een paar lepeltjes van een pot-met-confituur, luistert angstig, werpt snel de kast dicht.*)

TWEEDE TOONEEL.

Lotte—Engel.

Lotte (opgeruimd). Daar ben 'k weer.

Engel. (*verwonderd*) Sjongen — was u uit?

Lotte. 'k Heb versche bokking gekocht.

Engel. Nee hoor. Dat sijn socialen. Die ken je niet ete. — De lamp is gevuld. Nou ga 'k voor meneer achter sorrege. O ja — d'r is 'n heer voor u gewees.

Lotte. Voor mij?...

Engel. Nico heette-die. Kan dat? Om twee uur sou die terugkomme.

Lotte (*onrustig*) Nico? Die ken 'k niet. Daar ben 'k niet voor te spreken.

Engel. Dan óók maar wegsture. Alles maar wegsture. (*Schel.*) Wel alle jeesis! Die verrekte bel! (*trekt aan het touw*). Wie daar? Mot je twee-hoog weese? Wät? (*Een schreeuwstem: „Dobbe”!*) Die is niet thuis! Wät? (*Een schreeuwstem: „En me dochter?”*)

Lotte (*verschrikt*.) Da's me vader. Kom u boven!

Engel. Smijt u de deur dich asjeblief.

DERDE TOONEEL.

Ricaudet. Lotte. Engel.

Ricaudet. (*buiten adem*) Awèl, verduuveld, da's

me'n klim. 't Lijk wel of da'k bij ons liev-heer te noen ga! Bonjour madameke.

Engel. Bejour meneer. Nou dan sàl 'k maar... (*af.*)

Ricaudet. En krijgt papake niet een labberdoeske van oe? 't Is zonde en schande.!

Lotte. Wat mot je — hiér.

Ricaudet. Awèl, ge zijt wel content dat ge me weer eens ziet...

Lotte. Wat mot je?

Ricaudet (*in een schommelstoel*). En hoe gaat 't met uwe santé?

Lotte. Zou je niet opstaan? Hij kan èlk oogeblik kommen.

Ricaudet. Awèl, da's lang niet kwaad, zulle. 'k Wil wel eens kennis maken met de man van me dochter! En mama komt subiet...

Lotte (*kwaad*). Komt moeder óók?... Vóelen jullie dan niet...

Ricaudet (*een kistje sigaren opnemend*). Dat is schoene waar. Mijn schoonzoon smoort ze wel goed. (*steekt er 'n paar in z'n zak.*) Awèl, heb ge 'n stekske oftewel 'n alumetje? La maar — 'k zie ze al, zulle. Dat is geen non plus ultra. An zoo'n sigaar veeg 'k ook m'n botten. — Zeg, is dàt

uw installage? Dan waren de appartementen bij uw vrögere schooner, zulle. 't Lijkt hier wel 'n verkenskot.

Lotte. Bah, je heb weer te veel gedronken.

Ricaudet. Te veel? An drei gendermkes? Trakteer uw vader op 'n pint bier. En — en is dät de corridor naar uw slaapkamer? En dan hebt ge zeker nog 'n badkamer en 'n salon en 'n anti-chambre en 'n cour! — hahaha! — Da's 'n goeie om in de open lucht te smoren (*bladert in een boek van de schrijftafel en neemt een doodskop in de handen*) Uw man is 'n geleerde, hè? (*leest*). Cum ergo perseverarent... Sakkerju dat is ook wat anders dan pataten-eten. Nom-de-domme klap't 'm latijn? (*neemt 'n portret van de schrijftafel.*) En is dat van uw nieuwe permetaasie? Heb ge 'n schoonmama met 'n boerinnenkapske — 't lijkt wel zotte Lies!... Hahaha!...

Lotte. Heb je genoeg gesnuffeld? (*spottend*) 'k Verzoek je bélééfd weg te gaan.

Ricaudet. Dat is wat schoons. Ik heb oe in geen vier maanden gezien. Ge had uw adres ook wel eerder kunnen laten weten.

Lotte. 'k Hèb jullie niks laten weten.

Ricaudet. Dat ies ook niet van noode — we

vinden oe toch wel (*opent de kast, ruikt aan 'n flesch, schenkt zich een glaasje in*) — 'n fijn pruuverke! Daar zou 'n dood oud wijf op karnaval 'n cancan van slaan. (*schenkt zich 'n tweede glaasje in*) Zoo'n dozijn fleskes kende-gij me Zaterdag veur m'n naamdag sturen. — Weet ge bijgeval nie-meer dat 'k Zaterdag jarig ben?

Lotte. 'k Feliciteer je! — Heb je genoeg?

Ricaudet (valsch). Genoeg? 'k Bedank verders voor uw snert! D'r zit geen drupske meer in. Sakkerbleu, wat 'n armoe! Mijn dochter de maitresse van een student zonder cent. Awèl, ik ben content. Hahaha! Die mariage is zoo schoon, dat de rijmpkes van zelf kommen — nom de domme!

Lotte. 't Spijt me voor je dat 'r hièr minder te halen valt.

Ricaudet. Te halen! Ik gleuf dat ik beters doe met oe wat te brengen. Me mazat is schooner gemeubilèerd. Uw vorige entreteneur — à la bonne heure! Dat was 'n-n chice vent. (*neemt z'n hoed af.*) Mijn saluu! Die hàd wat an z'n botte. Daar zat vliesch an. Ge kost toen uw bullen an 'n iedereen laten zien — en nou...

Lotte. God, god — Kom 'k dan nóoit van ze

af! . . . (*Schel*) . . . Toe — ik verzoek je — ik verzoek je vrindelijk — hier heb je me laatste gulden — toe, sta op . . .

VIERDE TOONEEL.

De vorigen. Antoinette Ricaudet.

Ricaudet. Wat heb 'k oe gezegd? Uw mama.

Ant. Ricaudet (ratelend). Wel soo! Wel soo! Nou je ben aardig, hoor. Soo'n liefhebbende dochter mot'r nog gebore worde. Breng kindere groot — smoor se in de wieg — dat hei-je voor je dank. Je moch je waarachtig wel schame. Heb 'k je ooit 'n stroo in de weg geleid? Nee maar nou mot je 't sègge . . . en niet staan as Piet-Snot. As 'k je ooit 'n háár van je hoof gekrenk heb — dan mag 'k lijje dat onse liefe heer me op staande voet mag late doodsitte . . .

Ricaudet. Awèl moet ge daarom grijzen? Doe dat in uw vrije tijd . . .

Ant. Ricaudet. Ach leg niet te klesse — 'k kan 't niet uitstaan!

Ricaudet. Sta 't dan in . . .

Ant. Ricaudet . . . 'n Meid van twintig jaar die je soo veringeloort . . . Stuk ondank! En wat

heb je soo'n schepsel gedaan? Uitgesloof heb 'k me voor d'r. Tot in de nacht heb 'k voor d'r sitte breie en stoppe. 't Is godgeklaag — de eene dag brengt se d'r fuile wasch — en wat 'n fuile! — en 'n dag later is ze fort — en hoe fort — laat in geen fier maande van sich hoore. En nog met geen cent ondersteunt se d'r ouwers . . . Noem jij dat mooi, sèg?

Ricaudet (een bokking bij de staart opnemend). Daar heb ge d'r diner. 'Twaalf voor 'n dubbeltje . . . Ha ha ha! . . .

Ant. Ricaudet. Ach leg niet te klesse! Jij heb 'm weer om. (*kwaadaardig*) Waar is 't lampeglas? Wel goddorie nog an-toe — het-ie 't weer door zijn keel gespoeld . . .

Ricaudet. Potverdoeme — dat geef ik oe te doen — 'n lampeglas! . . .

Ant. Ricaudet. Soo geef 'k 'm cente voor 'n lampeglas — soo mot-ie 't versuipe. Als je maar sorreg dat 'r 'n glas komp — anders ken je van avond in 't donker sitte, lamsak!

Lotte. Wil u asjeblief niet zoo schreeuwen — 'r zijn hier buren.

Ant. Ricaudet . . . Maling an de bure! — Se magge hoore dat me man suipt en me dochter

gekamerd wordt (*Een stilte*). Sijn dat je éigen meubeltjes?

Lotte. Nee.

Ant. Ricaudet. Staan se niét op jóuw naam?

Ricaudet. Zijt ge zot? 't Is maar 'n gewone chambre garnie — geen stukske van hem, geen stukske van haar.

Ant. Ricaudet (stroever). En hóéfeel krijg je van 'm in de maand?

* *Lotte.* Dat raakt jullie niet! . . .

Ant. Ricaudet. Raakt òns dat niet?

Ricaudet. Awel, dàt is wat schoons! 't Is toch uw mama!

Ant. Ricaudet. Se sal mijn wat wijsmake! . . . Ik ben ook niet van gistere. Laat 't me niét rake! . . . D'r ouwe rooie bloesie — en d'r sjee-viotje — d'r klüngels van vroeger. (*nijdig*) Gek ben je, stapel-krankzinnig! Dat mot mijn gebeure op me ouwe dag — die laat zich minteneere door 'n armoed-zaaier.

Lotte. Heb jij geklaagd toen 'k je tóestoppen kon? Hebben jùllie 't recht te verwijten, jùllie!

Ricaudet. Zal ik oe is wat zeggen: ze is verliefd — ze heeft 'n amant de coeur.

Lotte. (*vinnig*) Goddank — jà.

Ant. Ricaudet. Verlief! — Over 'n maand laat-ie je sitte. Wat koop je 'r voor? Heb je nog niet genòeg ondervinding?

Lotte. Méér dan me lief is. Daar dank 'k jullie voor. Jou en hem. Ondervinding? (*driftig*) Hoe durf jij dat zeggen! Als 'k ben wat ik ben, als 'k in de modder ben terechtgekomen, dan heb jij me 'r in getrapt en jij 'n handje geholpen!...

Ant. Ricaudet. Da's je dánk...

Lotte. Je dank! Wou je dat 'k...? Wié heeft me 't huis uitgeranseld? Wie heeft 'n „betrekking” voor me gezocht en gevonden in dat kròt, waar je tot 's nachts drie uur moest bèdiènen — bèdiènen... (*tot Ricaudet*)... bij jouw vriend Nico (*even nadenkend*) Nico! Hij was straks an de deur. Heb jij 'm gezonden? (*driftig*) Heb jij m'n adres...

Ricaudet. Iek? — Dan zal 'k hier de dood an smoren — als ik 'm 'r tòch niet an smoor...

Lotte. Maar je hoeft 't niet meer te probeeren. 'k Ben me leven beu — me leven van vroeger.

Ant. Ricaudet.... Ja, dàt sien we. Je mot niet lache as se 't seit. Se is nou 'n eens van 't heils-leger. Halle-lujah! Nou se dichter bij de hemel

woont, is se d'r froegere leefte beu!... Je mot mijn 't verschil is vertelle...

Lotte. Van... van... hield 'k niet... Die haatte 'k. Daar bleef 'k bij voor z'n gèld, voor... m'n kleeren, voor alles, voor... jùllie...

Ricaudet. Voor oens? Dat ies sakkerjuu!...

Lotte. Schreeuw zoo niet... Van hèm hou 'k, voor hem laat 'k m'n hand afhakken. Hij — betaalt niet -- goddank....

Ant. Ricaudet (nijdig). Daar seit se goddank bij...!

Lotte. En als je van iemand hóúdt — dan doe je geen kwaad — dan mag je iedereen an kijken.

Ricaudet (barst in lachen uit.) Nom-de-dju..... Ze heeft gazette-romanekes gelezen — van den armen Ridder en de schoone Maagd. Wanneer laat ge oe schaken?...

Ant. Ricaudet. Ach leg jij niet te klesse!... Met je flauwe kul! Soo'n man mot 'r nog gebore worre — as je is èrnstig over familie-angelegenhede prate sal, sit hij op sijn gemak flauwsies te verkoope. Sij is verlief. Sij sal d'r hand late afhakke. Sij wil niet betaald weese. Sjeesis nog toe. Vèr sal je 't brenge. Soo'n kale neet die je laat sitte assie genoeg van je het. As je maar

weet -- ik wasch me hande in onschuld — ik sal me d'r niet mee bemoeie...

Lotte (driftig). Best — en hoe minder je hier komt...

V I J F D E T O O N E E L.

De vorigen. Peter.

Peter. (verwonderd) Visite?

Lotte (angstig). Ja — ja (*zeer-gegeneerd voorstellend*). Meneer — Dobbe... m'n... m'n vader... m'n moeder...

Peter. Blijf u zitten.

Ricaudet. Serviteur, mieneer. (*een bedremmelde stilte*) Awel wij zijn ons dochterke eens komen opzoeken. Ze was wèl content. (*een nieuwe stilte*) 't Is hier 'n schoone étage, mieneer. (*een stilte*) En wat 'n superbe uitzicht van uw balcon. (*een stilte.*)

Peter. Ja, niet waar.

Ricaudet. U rookt lichte couleur. (*een stilte*) M'n dochter heeft 'm mij geoffreerd — ik zou natuurlijk zoo vrij niet zijn 'm te nemen. (*een stilte*)

Peter. U is geen Amsterdammer.

Ricaudet. Ik kom van 't Vlamenland — ons

geheele familie zijn Belgen — maar iek resteer hier al zoo lang, dat 'k-kik 't Vlaamsch klappen allangs verleerd ben. (*een langere stilte*) Mijn wijfke dat is 'n Hollandsche.

Ant. Ricaudet. (druk-verlegen) Nou dat sou 'k segge — as je sefen en feertig jaar in Holland woont — dan sal je wel 'n Hollander weese. (*een stilte*) Daar heit u nou me fader dat was óók 'n Hollander (*een stilte*) Seg is liefeling je siet 'r pipsies uit. Kom-ie wel genoeg op straat?

Ricaudet. Awèl, ze ziet 'r goed uit — ze wordt struis. (*een nieuwe stilte*) We derangeeren u toch niet?

Peter. O nee — héélemaal niet.

Ricaudet. Anders zegt ge 't maar, zulle — sans gêne — dan gaan we seffens. (*een stilte*)

Peter. Beroerd weer vandaag.

Ant. Ricaudet. Seit u dat wel. Soo'n motregen is 't belapperste wat je heppe ken.

Ricaudet. Als ge mijn opinie vraagt heb 'k-kik veel lievers dat 't kraakt van de vorst.

Peter. Ja, voor December is 't wel zacht.

Ricaudet. (druk) Zacht, mieneer — wij branden bijkans geen stoof — 't is bij lange na geen winter.

Ant. Ricaudet. Nou soo'n hárde winter sal je

afgestole worre dat-je je laatste cent mot verstoke. Wil u wel geloofte dat 'k twaalef cente voor 'n kan olie betaal?

Peter. Twaalf cente?

Ant. Ricaudet. En op hoeveel kan schat u me wel in de week? Sonder te liege, meneer — 't is sonde dat 'k 't woord seg — ik gebruik fjiftien kan. Maar sièt-u, 'k heb 'n driepits.

Peter. Da's 'n heele boel. (*opstaand*) Lotte zet je geen koffie klaar — blijf u meedrinken?

Ant. Ricaudet. Née, dat salle we nou is niet doen. Ik heb thuis 'n lekker prakkie van aarepeltjes en stokvisch en daar smelt 'k 'n klontje boter in — en dat smaakt soo lekker, meneer, as of 'n engeltje op je tong.... — nou u weet wel wat 'k segge wil. Kom sta nou op. Hij wordt soo dik -- hij kan ampertjes loope....

Ricaudet (*opstaand*). Dat ies nou de pot die de moer verwijt, mieneer. Toen wij trouwden hadden wij an een twijfelaar genoeg en nou.... hahaha!.... hahaha!.... Awel mieneer iek was zeer vereerd.

Ant. Ricaudet. Nou liefeling, kind, kom ons nou is gauwsies opsoeke. Meneer mot sich ook maar niet freemd houe. Al sijn we arrem....

Ricaudet. Wel ja mieneer, kom is 'n lekker glaske drinken, 't is oe gegund, zulle....

Ant. Ricaudet. Ach kles jij niet met je gláske....
Nou dag Lot.... Dàààààg. (*op de trap*) Hou je
maar goed.... Seg sal je is an je wasch den-
ke?.... Nou dàààààg!

ZESDE TOONEEL.

Peter. Lotte.

Peter. Zeg je geen woord? (*een stilte*) Lotte!

Lotte. Ik kan 't niet helpen.

Peter. Wat?

Lotte (nervus) 'k Zou m'n hoofd wel tegen
't beschot kunnen bonzen. Ze hebben me zoo
zenuwachtig gemaakt, zoo radeloos-zenuwachtig.

Peter. Wist je....

*Lotte (driftig-nervus het hoofd in de handen be-
wegend).* Daar heb je 't al. Da's verschrikkelijk.
Waarom twijfel je dadelijk....

Peter. Ik twijfel niet...

Lotte.... En je vraagt of 'k 't wist! Ik, dié
mensen hier vragen — die mènschen....

Peter. Eerlijk gesproken — héusch, 'k verwijt 't joû niet — vond 'k 't mál — (*glimlachend*) niet omdát ze schoonzoon 'ns kwamen zien — schoonzoon blijft schoonzoon — maar omdat je me zóóveel dierbaars verteld had.

Lotte. Hoe weet-ie m'n adres — hoe weet-ie m'n adres!

Peter. 'k Zou me'r maar niets van aantrekken.

Lotte. En geloof jij nou wáárachtig niet....

Peter (*zoent haar*). Ik geloof dat je heelemaal niet meer van me houdt.

Lotte. Ach, lieve Peter — nou is 't gedaan. Je zult 't zien.

Peter (*vroolijk-spottend*). Zoo. Zoo.

Lotte. Diè menschen zijn zoo slecht. En elken dag krijg je ze nou hier — tot 't jou verveelt — en ik 'r de dupe van wor.

Peter. Vóór jij dupe wordt, steek 'k 'r 'n stokje voor.

Lotte. Dat zeg je vandaag — en mòrgen....

Peter (*vroolijk*)... Morgen sla 'k je met 'n talhout — morgen raak 'k aan de drank — l'assomoir! — morgen wor 'k verliefd op de juffrouw-van-driehoog — morgen geef 'k je rattenkruid in...

Lotte (hem knuffelend). Ik hou zoo krankzinnig veel van je.

Peter. Ja, dat merk 'k — ik sterf van honger en nog niet eens koffie gezet. Versche bokking? — Lot, ik rammel! — Zeg 't is mis.

Lotte. Heb je niks gekregen?

Peter. Geen cent. Prins was op reis. — Bakels had al twee dagen lang hondenkaak gegeten. — Simons vroeg me zelf 'n riks vóór 'k 'n woord gezegd had.

Lotte. (luchtig) Wel nou vent, dan breng 'k strakkies me horloge weg. (*zij schelt*)

Peter. Geen sprake van — dan weten we héélemaal niet meer hoe laat 't is....

Lotte (angstig). Zie je, 't érgste is 't boekje...

Peter. Ja — dat verdomde boekje.

ZEVENDE TOONEEL.

Peter. Lotte. Engel.

Engel. Het u gescheld?

Lotte. Zou u de koffie willen brengen, mévróuw, terwijl 'k klaarzet.

Engel. Seker mevrouw — in twee tellen (*af*).

Peter. Drommels wat mevrouwen jullie vandaag.

Lotte (lachend). Zij is 't éérst begonnen (*dekt*) en toen heb 'k óók maar mevrouw gezeid — 't bóékje, zie je!

Peter. Da's verduiveld diplomatiek.

Lotte. Wat hoest jij! Van avond krijg je 'n stuk grauw papier met kaarsvet op je borst. En suikerwater drinken, hoor.

Peter. Braaf zoo lieve dokter (*wil haar zoenen*).

Lotte. Nee toe! Eerst dekken (*zet de worst op tafel, wijst er glimlachend-knikkend naar*) Peter!...

Peter. Natuurlijk!

Lotte. (opent den confituurpot). Nou?...

Engel (met koffje). Asjeblief!

Lotte. Dank u mévróuw.

Engel. Kan u me effen an één vijf-en-twintig hellepe, meneer. D'r staat benejen 'n schoenmakersjongen te wachte.

Peter (z'n vestjeszak doorzoekend.) Een vijf-en-twintig? Eén vijf-en-twintig! Da's één maffie en da's nóg 'n maffie — en da's 'n dubbie — én twee centen — zijn we 'r al? — Wacht is even Bart heeft zéker klein geld (*klopt tegen het beschoet*,

fluit, fluit nog eens. Bart verschijnt met een ei in de hand.)

ACHTSTE TOONEEL.

Peter. Lotte. Engel. Bart.

Bart. Bràve Engel — dat ei ruikt alsof 'r onweer broeit.

Engel (ruikend). Ruikt dat ei? Wel-alle-jeesis, dan weet ik niet meer wat ruike is! Wil u is ruike, mévróuw? Nou vraag 'k u!

Lotte. (haar lachen bedwingend) Nou, héél frisch is 't niet, mevrouw.

Engel. Wel god-allemachtig! (*grijpt het ei, houdt het Peter voor*). As dát ei ruikt!

Peter (knikkend). Ruiken? — 't Stinkt!

Engel (vinnig). Stinke? Stinke? Wou u se hebbe soo versch as in Mei! As dát ei niet te eten is met 'n beetje peper dan sal 'k geen gelukkig uur meer hebbe!... Al die kouwe complimente! Leg se dan sellef beter! (*slaat de deur achter zich dicht, opent haar weder kwaadaardig*) Nou — en de schoenmakersjongen?

Peter. Geef me is even 'n pop.

Bart. (in de chamberloek-zakken grazend). 'n Pop?

Mot dat zoo dadelijk? As je 't 'n kwartier vroeger had gevraagd.

Engel. Nou en ik mòt me cente! (*Schel*) Hou maar je gemak hoor! Ik mot me cente! Dan mot je maar geen eiere eten. 'n Bereddering van lik-me-vessie en 'n arme weduwvrouw op straat hellepe.

Bart. Brave Engel....

Engel. Jouw brave-engel lap 'k an me zole! Wat deksel nog toe!

Bart... Zeg nou an dat ventje beneden. Wacht laat ik 't maar zeggen (*bij de trap*)... Pst Ventje!... Verduiveld Peter — daar is je zuster.

NEG ENDE TOONEEL.

Peter. Lotte. Bart. Gaaïke. Engel.

Peter (verbaasd). Gaaïke — jij hier...

Gaaïke. Kom 'k ongelegen?

Bart. Volstrekt niet, mevrouw! Eén oogeblikje (*roept omlaag*) Pst! Klauter jij de trap is op! Hier heb je 'n dubbie voor je moeite en kom nou de volgende week 'ns terug — hoor je? Dàg ventje. Bràve Engel — nou heb je weer wat ge-léerd. En stràkjes ga 'k kapitaal halen...

Engel. Als 'k 'r maar op rekenen kan! (*af*)

Gaaïke.... En.... en is dat....

Peter.... M'n zuster.... (*aarzelend*) juffrouw Ricaudet.

Lotte (*verlegen*). Dag juffrouw...

Gaaïke... Ik had me u héel anders — Peter — is dat Løtte?

Peter (*glimlachend*). Ja, verwondert je dat?

Gaaïke (*glimlachend*). Ik had me zulke — zulke rare voorstellingen gemaakt... Moeder is hier.

Peter. Moeder?.... Hiér.

Gaaïke. Bij tante Jet.

Peter. Zònder vader? (*Gaaïke knikt*) Dus dan wil ze me zien? Da's verduiveld aardig... Da's verdomd aardig.... Lotte, waar ga je heen?

Lotte (*de bokking opnemend*) Ik wou —

Peter. Heeft dat zoo'n haast?

Lotte (*schuw*). Ze moeten nog gezouten worden en schoongemaakt.

Peter. (*glimlachend*) En we hebben leverworst — kaas...

Lotte. (*zeer verlegen*) Dat weet 'k wel... Maar

zie je — je zuster — die heeft je mogelijk — die heeft je in zoo'n tijd niet...

Gaaïke. Nee heusch — ik heb geen geheimen juffrouw.

Lotte. Geheimen, nee... maar toch... ziet-u... eventjes maar... 't Is in 'n oogenblikkie afge-loopen... ziet-u (*schuw af.*)

TIENDE TOONEEL.

Peter. Bart. Gaaïke.

Gaaïke. Heb ik 'r... Is ze boos?

Peter. Hoe kom je 'r op... Ze is — 'n beetje erg timide — de lieve meid. Dat 's weer iets van haar — niet Bart?

Bart. Ze komt vanzelf wel terug. Dat is 'n heele verrassing, mevrouw.

Gaaïke. We zijn van morgen aangekomen. Vader is voor twee dagen naar België — en toen wouen we... Peter, jongen, wat heb je allemaal gedaan...

Peter. Gedaan, gedaan! Trekt dan niemand van jullie mijn partij?

Gaaïke. Hoe wou ièmand je partij trekken? Wij hoorden dat je — dat je — met 'n — met

'n vrouw van verdachte zeden — excuseer 't onaangename woord — als man en vrouw leefde. Ik heb gehuild — moeder elken dag — vader spreekt geen woord — en schrijven mochten we niet...

Peter. God — wat zijn jullie gedwee!

Bart. Pardon — ik geloof dat 'k beter doe...

Gaaïke. (*lachend*) Nummer twee! Blijft u àsjeblief.

Bart. Zooals u wilt.

Peter. Jullie zijn van 'n tamheid, van 'n onderworpenheid... Driemaal heb 'k moeder geschreven. Geen letter antwoord...

Gaaïke. Vader heeft....

Peter. M'n brieven geopend... Prachtig! 'k Geloof, als-ie jullie ranselde, dat je nòg dankie zou zeggen.

Gaaïke. Niet zoo overdrijven, niet zoo eenzijdig praten, lieve jongen. 's Morgens komen we op je kamer — en alleen wat vuil waschwater. Vader vertelde ons alles — alles van jou en van die — juffrouw. Hij wil je met de politie terughalen. Dàt schandaal hebben we gelukkig voorkomen — Jozef en ik — vooral Jozef.

Peter. Dat weet 'k. Hij heeft 't me geschreven.

Julie dacht dat 'k vanzelf terug zou keeren. 'r Zijn genoeg verloren zoons geweest. Jozef heb 'k de zaak uiteengezet — nog eens uiteengezet — hij heeft me niet verder geantwoord. Die was ook al op z'n teenen getrapt. De fout is dat iedereen me voor een kind aanziet, omdat 'k jong ben.

Gaaïke. De fout is, dat jij geen takt hebt. Met wat voorzichtigheid had je kunnen voorbe-reiden.

Peter. (*schoudereschokkend*) Draai toch niet om de waarheid heen, Gaaïke. Er is hier geen sprake van takt — en takt dat wil zeggen met een vriendelijk gezicht liegen. Merci voor je raad. Heeft vader naar de antecedenten van — van jouw man geïnformeerd? Informeert één vader naar de avonturen van den menèer an wien-ie z'n zegen geeft? — Wat raakt 'm dan 't verleden van mijn vrouw?

Gaaïke. Je slaat door, lieve jongen. Je vergeet dat hij 't goed meent...

Peter. Natuurlijk. Alle vaders meenen 't goed. Hij ook. In elk geval heb 'k nu m'n hand niet meer op te houden.

Gaaïke (*glimlachend*). Zit je dik in de schuld?

Bart (*zuchtend*). Ja, mevrouw, *wij* zitten 'r dik in.

Gaaïke (*vroolijk*). U ook? Van Peter begrijp ik 't. Die heeft in geen maanden geld gekregen... maar ù...

Bart. Mijn beurs staat tot zijn beurs als het kwadraat van nul tot de zesdemachtswortel uit nihil...

Gaaïke (*opgewekt*). Ook kwestie met uw papa?..

Bart. Sinds drie jaar...

Gaaïke. Oók om 'n liaison?

Peter... Ik hou er geen liaison op na, Gaaïke.

Gaaïke. Nou, lieve jongen — kwaad bedoel 'k 'r niet mee. Wat is hij zwaar op de hand geworden! — Als 't dan niet om 'n vrouwenkwestie is...

Bart. Nee!... Om 'n boekenkwestie...

Gaaïke... Om 'n?...

Bart. Om 'n boekenkwestie. Op 'n dag kwam-ie plotseling over zooals ouwe heeren méer doen die studeerende zoons hebben en keek in m'n boekenkast. Daar vond-ie 'n plank die 'm kwaad-aardig maakte — hij is van de liberale unie...

Gaaïke. Heusch, ik begriip 't nog niet...

Bart. Eén seconde... Hij snuffelde in m'n socialistische bibliotheek.

Gaaïke. Is ú socialist? Gut, hoe gek...

Bart (glimlachend-scherp). Jammer dat die gekheid zoo gróeiend is.

Gaaïke (glimlachend). O...

Bart. Mijn vader was van ùw opinie, wou me wél verder laten studeeren als 'k beloofde mijn „tjidsverspilling” er aan te geven. Ik beloofde natuurlijk niks, Liever hing ik me op en toen sloot hij z'n liberale-unie-portemonnaie. Voilà.

Gaaïke... Duurt 't daarom zoolang éer u....

Bart. Gelukkig ja, 't Is wel spijtig. 'k Had zooveel aanleg voor lid van den Hoogen Raad — Je heb 't lééljk te pakken, Peter...

Peter (hoestend). Kou gevat. (*slikt een poeder*) Zoo. Niet an Lotte zeggen. Die 's zoo gauw ongerust.

Gaaïke. Hou je héúsch van 'r?

Peter. Of 'k?... Geen úur kan 'k buiten 'r.

Bart. 't Is 'n charmante meid, mevrouw — 'n hartje van goud — waarachtig.

Gaaïke (verwonderd.) Dus is 't mèénens —?

Peter. Heb 'k dat dan niet getoond?

Gaaike. Jawel — zeker — maar 'k wou zoo graag...

ELFDE TOONEEL.

De vorigen. Lotte.

Peter. Ben je eindelijk klaar?

Lotte (verlegen). Stoor ik je niet...

Peter. Hahaha!... Of ze me stoort?... M'n zuster vindt je zoo lééljk...

Gaaike. Nou, Peter!...

Lotte. Ik wist niet dat u komen zou — en 'k heb 't zoo druk gehad vanmorgen — met de kamers — anders zou 'k...

Gaaike. Stoor u toch niet aan dien mallen jongen — u is 'n lief huishoudstertje (*een stilte*). Ik heb vergeten u 'n zoen te geven toen 'k binnenkwam. Mag ik nu?

Lotte (schuw). Ik ruik zoo naar bokking.

Gaaike (haar kussend). Daar hou 'k juist van.

Peter (Gaaike omhelzend). Jij ben 'n... jij ben 'n...

Bart (zuchtend). Is 'r niemand die mij....

Gaaïke. Stakker! — En kun je nou meegaan, Peter.

Peter. Drink dan eerst koffie.

Gaaïke. Dat kan niet lieve jongen — we moeten om drie uur weer weg. Als vader 'r achter komt...

Peter. Vin je 't goed, Lotte?... Die beste ouwe! Om vier uur ben 'k terug.

Lotte. Blijf je niet länger?

Peter. Geen seconde (*geschreeuw achter de deur*) Ah, Engel beweert iets. (*Bart opent de deur*).

TWAALFDE TOONEEL.

De vorigen. Engel.

Engel. (*in de gang omhoog schreeuwend*). Watte? We salle is sien wat de huisbaas seit. Jij sal d'r af of ik sal d'r af! Valderappus! Riggeltjestuig! Vee!

Bart. Alweer 'n ruzietje?

Engel. Pas heb 'k me trap geschrobd en nou laat sij steenkolengruis naar boven drage. Kijk soo'n trap is. Je sou d'r ooge uit d'r kop krabbe — soo'n kreng!

De juffrouw-van-driehoog (onzichtbaar). Ik lach om je hoor! Betaal je huur!

Engel. Me huur! Me huur! Dat sal je me waar make, witgekalkte Kee. Daar neem 'k getuige op!.

De juffrouw-van-driehoog (onzichtbaar). Jouw trap! Jouw trap! Steek je d'r ooit 'n poot an uit? Daar ben je te lui voor! Hij kleeft van 't vet!

Engel. Kleeft ie van 't vet? Trekke daarom de heere 's nachts na twaaleve d'r schoene uit as se stiekem naar boven gaan (*nam met een zak passeert*). Pas maar op dat je je cente krijgt, hoor! Maar je sal d'r af! Soo waar as god leef! Tuig!... Sloerie! (*grommend af.*)

DE RTIENDE TOONEEL.

De vorigen zonder Engel.

Bart (de deur sluitend — tot Gaaike). Ik heb verzuimd u voor te stellen. Dat was Engel...

Gaaike. Ik zou liever geen woorden met haar krijgen...

Bart. Ik ook niet...

Peter. Ziezoo. M'n hoed en m'n jas. Dag Lotje.

Lotte (hem schuw afwerend). Toe — nee — nou niet...

Gaaike. 'k Zie u misschien in geen tijd terug — en we moeten mekaar toch leeren kennen. Wil u mij eens schrijven — dan zal 'k u gezellig en héel lang antwoorden.

Lotte (nervus-verlegen)... Ik... ik kan niet schrijven...

Gaaike (verwonderd)... Niet...?... (*vriendelijk*). Dan dicteert u 't maar, wat?... Dag Lotte (*kust haar*)... Tot weerziens....

Lotte. Dag juffrouw. Dag... Peter...

Bart. Pas u op... (*halfwege de trap*) Goeie reis!

Lotte (gaat naar het balkon, staart de straat in).

Bart. Lot — is 't goed dat 'k met jôu ontbijt? Zeg? Zie je ze?

Lotte. Daar gaan ze.

Bart. Lieve vrouw, hè? Nou ik kom dadelijk...

Lotte (opent de balkondeuren, leunt over de balustrade, sluit de deuren gaat in gedachten naar de schrijftafel).

Bart (een schotel dragend). Dat heb 'k 'ns netjes voor je uit de keuken gehaald. Waren 'r geen kuitjes bij?

Lotte (afwezig). Jawel.

Bart. Verdriet? Over 'n uur is-ie weerom...

Lotte (triestig). Wat was-ie blij...

Bart. Natuurlijk.

Lotte. Eerst mijn vader en moeder hier... toen... Heb je gehoord dat-ie me voorgesteld heeft als... als juffrouw Ricaudet.

Bart. Da's bàr!...

Lotte. En die scène met Engel — Wat zal ze wel denken...

Bart. Wie?

Lotte. Zijn zuster... Hoe 'k me als 'n gáns heb aangesteld... Ze vond me 'n lief huishoudstertje... En dat ze nou wéét dat 'k niet schrijven kan... Ik kan 't niet helpen... 'k Heb 't nooit geleerd (*valt snikkend met 't hoofd op de tafel*).

Bart. Toe nou Lot... Lotje!

EINDE VAN HET TWEDE BEDRIJF.

DERDE BEDRIJF.

(Dezelfde kamer van het tweede bedrijf. Avond.)

EERSTE TOONEEL.

Peter. Bart.

Bart (binnentredend). Lief papier! (*leest*).... heb ik Franciscus Bernardus Theodorus Priem, deurwaarder bij de Arrondissements-Rechtbank te Amsterdam...

Peter (soezerig in den leunstoel). 'n Exploot?...

Bart (voortbrommend)... En door mij in originele daartoe vertoond, waarop mij sprekende als boven tot antwoord is gegeven: „Heb geen rooie duit”, en gevraagd zijnde dit antwoord op het Protest te teekenen, heeft ZEd. — dat ben ik — zulks onnoodig geacht... (*bromt*) Aldus gedaan in presentie van — onleesbaar — en van Dirk Johannes — onleesbaar —, als getuigen, welke (*bromt*) en heb ik den gesommeerde afschrift

dezes gelaten. — Beroerd stijltje. Kosten f 5.90
'k Wou dat 'k f 5.90 had.

Peter. Ik ook.

Bart. Verduiveld, wat zit jij òp 't vuur! 't Is hier om te stikken.

Peter. Nee — laat de deur dicht asjeblief. Ik voel me beroerd, verdomd beroerd.

Bart. Ja — je ziet 'r katterig uit. Je plakt te veel thuis, ouwe jongen.

Peter. Heb je schaatsen gereden vanmiddag?

Bart. Als 'n koning — die schaatsen van Prins zijn magnifiek.

Peter (glimlachend). Als 'n koning schaatsen gereden — op de schaatsen van Prins -- en geen duit op je zak — 't is romanesk...

Bart (bij den tabakspot). Ach! Ach!

Peter. Zoek maar niet.

Bart. Nergens zoo'n héél klein endje? (*zoekend*) Nee. Niks. Weet je wat 'k den ganschelijken dag gerookt heb? Twee afgekauwde stompjes die in de kolenbak lagen. Waar smijt jij je endjes? (*kijkt in de kolenbak*). Niks. 'k Geloof dat Engel pruimt. Wacht 'r is. Dat is 'n vondst. (*vergruizelt het stompje in zijn pijp, bukt zich naar het vuur*) Hè! Da's — da's — ruik is...

Peter (vroolijk). 'n Endje van m'n schoonpapa.

Bart. Al was 't van de straat opgeraapt. Als 'k niet rook ben ik geen ménsch. Homosum! (*gaat naar het balkonraam*). Geen enkel buurtje. — Verdomde stakker...

Peter. Wie?

Bart. Die. Ze staat 'r nog...

Peter. Wiè?

Bart. Diè. Toen 'k voor 'n kwartier hier was hebben Lotte en ik 'r al opgelet. Kijk bij de lantaren. Wat 'n broodwinning — om in zoo'n kou te moeten wachten op den eersten den besten — den éérsten den besten — die tegen betaling mee naar béd wil. Kijk 'r op en neer loopen. Stakker... (*zich omkeerend*) Wat doe jij?...

Peter (den zakdoek langs de lippen bewegend) Niks.

Bart (verschrikt). Peter — je liegt.

Peter. Merci.

Bart. Ik zag — bloed.

Peter. Jawel — dat spreek 'k niet tegen. Niet de moeite waard. Me wat geforceerd. (*een stilte*) — *hij kruipt bij het vuur.*) Daar ligt nòg 'n endje — bij die turf...

Bart. Wel verdomd!

Peter (glimlachend). Vloek zoo niet.

Bart. Waarvoor — slik je telkens — die poeiers?

Peter. Voor m'n verkoudheid.

Bart... Dat is geen verkoudheid.

Peter (moe achteruitleunend). Nee, dat is geen verkoudheid.

Bart. En je zegt dat zoo kalm!

Peter (waarschuwend). Lotte heeft de huissleutel. — 't Zal wel weer overgaan (*steunt het hoofd achterover*). God, kerel, wat ben 'k moe, wàlgelijk moe...

Bart (driftig z'n pijp brekend.) Hoe lang heb je dat al?

Peter (glimlachend). Gekke jongen — eerst doe je zoo'n moeite voor 'n pijp tabak — en nou spring je 'r mee om — alsof je de weelde niet verdragen kan...

Bart (de stukken in het vuur smijtend)... Heb je koorts? (*Peter knikt*) En nou maak je je natuurlijk erg ongerust, hè? (*Peter ontkent*) Ik zeg je dat 't niks is, absoluut niks. Allemaal inbeelding. Kruip 'r 'n paar dagen onder. Jij denkt, dat

je... Daar moet je niet aan toegeven. Zit je warm? (*werpt kolen in de kachel*). Zeg, slaap je?

Peter. Nee.

Bart. Vroeger heb ik ook wel 'ns opgegeven — dat kwam uit de maag — bij jou is 't dito, dito.

Peter. Née, jongen.

Bart. Wat — nee? Alles weet je beter. Néém je toch niet altijd gelijk.

Peter. Goeie kerel — wat redeneer je grappig De Dobbès...

Bart. De Dobbès!... De Dobbès!...

Peter (geduldig). M'n zuster Truus is 'r an gestorven...

Bart (kregel). Nou ja!...

Peter (zacht-glimlachend)... Toen Jetje... Toen Antoon... En nou...

Bart (driftig-fluitend). Je ben 'n kwast! Je ben 'n idioot! Je ben 'n... Peter! Pèter — goddoome — wat is dat nou beroerd... Wil je... wil je 'n glas water — Zeg!... (*een stilte*).

Peter (de oogen weer openend). Zenuwen. Bij zoo'n warme kachel voel je je week. (*luchtig*) Al klaar!

Bart (knorrig op en neer loopend). Frans die had 't an z'n ruggegraat — Karel an z'n nieren — Jaap an z'n hart — jullie, medici verzint èlk oogenblik wat anders — 'n heele collegezaal vol *malades imaginaires!*

Peter (kalm het hoofd schuddend). Allebei de longen zijn aangetast...

Bart. Wiè beweert dat?

Peter. Ik. Sust nou effen!... Je sputa liegt niet. Voor 'n kleine maand heb 'k 't onderzocht. En toen dacht 'k — toen dacht 'k — toen wou 'k mezelf wijsmaken — zoo laf ben je — je *wil* niet gelooven — toen — bij wijze van — aardigheid — heb ik 't den prof. laten kijken die vond 't géméen — die vroeg van wie — van wiè 't was — en maakte z'n compliment. Verduiveld mal! Je zou 't 'n mop kunnen noemen... (*een stilte*). Zeg, kerel, in 'n futtelooze bui flap je 'r alles uit — geef me je woord dat je je mond houdt...

Bart. M'n mònd houen!

Peter. Lotte die zou... (*werpt zijn zakdoek in 't vuur, dan glimlachend*). Zie je, zóo doe ik dat. (*bukt bij een kastje*). En even 'n schoone nemen.

(*vroolijk-lachend*) Hahaha! Nou is 't weeë gevoel weer radikaal weg, sta 'k me mannetje weer.

Bart. Je ben 'n... Ik hou m'n mond nièt. Van avond nog schrijf ik...

Peter... An wie?

Bart. An je familie...

Peter (*glimlachend*). Je vergeet dat 'k geen familie meer heb...

Bart. Als je moeder hoort...

Peter. M'n moeder? Heb 'k je niet verteld hoe 'n formidabele ruzie 'k met haar en tante Jet — O, die tante Jet! — gehad heb — die dag toen Gaaïke me is komen halen — hoe 'k bijna handgemeen ben geworden met m'n oom? M'n moeder... 'n Vader en 'n moeder bestaan alleen als je je héél fatsoenlijk... héél fatsoenlijk..

Bart. Dan schrijf 'k Gaaïke...

Peter. Van wie leen jij 'n postzegel? En heeft Gaaïke 'n remedie voor...

Bart. Dat is mijn zaak. Jij moet naar 't zuiden.

Peter. Asjeblief. En Lotte hier... Nee. Positief nee.

Bart. En als jou wat èrnstigs overkomt?...

Peter. Larie! Maak 'r geen treurspel van!

Omdat 'k effen slap ben geweest — doe jij — doe jij — (*een stoel voor zich uitstekend*) Wat? Wor 'k 'r zwak op? Zoo hou 'k 'm 'n uur lang. Van den zomer — in Mei — in Juni — gaan we naar buiten — hóé weet 'k nog niet — maar we gáán. Misschien klopt 'k bij jou an! Hahaha! Nou je wóord...

Bart. Nee.

Peter. Bart — als je één syllabe loslaat — dan bréek ik met je — ik zweer je dan sla 'k je op je ... Begin nou geen flauwiteiten — vooruit!

Bart. Ik beloof je alleen dat 'k m'n mond zal houden zoolang als ik 't zèlf goed vind...

Peter. Jawel. Da's me al genoeg. Nou — ga zitten. Hè — nou overkomt 't me weer.

Bart. Maak jij géén gymnastiek...

Peter. Geef 't water is an. Beroerde smaak in m'n mond. Merci. (*spottend*) Le monsieur aux camélias. 't Haantje van den toren. „November 't laatst, maar even toch door storm en sneeuw-jacht heen...”

Bart. Vin jij je ziekte zóo weinig serieus, dat je...

Peter. Of 'k ... (*mat*) O, lieve god, Bart — laat me maar gaan — 'k denk liever niet — 'k ben zoo rôt-sentimenteel. (*strak in de lamp starend*

en zonder éénige uiterlijke sentimentaliteit voor zich pratend) Vanmiddag zag 'k bij Arie bloemen — en — en — En elk oogenblik vraagt Lotte waarom 'k 'r zoo raar ankijk . . . Kijk jij nou 'ns in de lamp — en denk dan — probeer 't te doen — dat je 'r nooit meer te zien krijgt — nooit — Wat is de dood 'n luguber ding, 'n benauwend ding als — je — 'r rekening mee gaat houden. Tèlkens voel 'k — voel 'k me alsof 'k balanceer uit de werkelijkheid in 'n nevel en uit de nevel terug in de werkelijkheid. *(zàchter-sprekend)* Van de week liepen we buiten, moest 'k plotseling gaan zitten — om niets — 'r reed 'n sjees voorbij en de boomen stonden zooals altijd en de slooten waren géwóon bevroren en de sneeuw was gewóon — en — en.

Bart. Kom! Uit nou!

Peter. Die arme Lotte. Dat's nou met récht de vloek van 'n vrij huwelijk.

Bart (met pogen om hem op te fleuren) 'n Vrij huwelijk. Zeg jij nou nog zulke gekheden?

Peter. Welke gekheid?

Bart. Verdraaid mal! Alsof 'r één vrij huwelijk is!

Peter. Wor je paradoxaal om me op te kikkeren?

Bart. Paradoxaal? Godbeware! Was 't maar 'n paradox! 'k Geloof dat jij meent dat 'r 'n principieel verschil tusschen jouw huwelijk zònder stadhuisbriefje en 'n ander mèt dat ding bestaat. Je vergist je, jongen. Alleen bij de — beesten kun je van vrij spreken. 'n Mannetjeszwijn zoekt z'n eigen kost — 'n vrouwtjeszwijn...

Peter. (lachend) Zeug...

Bart. Merci. 'n Zeug heeft geen huishoudgeld nodig, geen kleeren, geen contract. Ze zijn niet van elkaar afhankelijk. Eerste stelling: van 'n zwijnenpaar kan de maatschappij 'n massa leeren. — al zitten we tot hier toe in de zwijnderij.

Peter. Hahaha! Da's weer zoo iets van jou! En de tweede stelling?

Bart. Nummer maar niet. Je lacht tenminste weer. Even 'n pijp stoppen (*bukt zich raapt het endje op, stopt 'n pijp*). En nou heb je meteen de symboliek van 't heele huwelijk — 'n nat restantje in 'n vuile pijp — de pijp: de maatschappij — en 't restantje: Ehret die Frauen — sie flechten und weben...

Peter. Önzin! Ik beweer dat de vrije liefde...

Bart. (opspringend). Vrije! Vrije! Vrije-liefde; Ga toch is 'n voordracht houen in 'n dameskrans,

op 'n nutsavondje. Je doet net als de goeie burgerij die als ze 't woord in d'r mond neemt precies zoo angstig praat alsof ze 'n heete aardappel moet slikken. Vrij huwelijk! Vrije liefde! God-almachtig! De menschen zijn op wòorden, wòorden verlekkerd. Als je 'n enkele, toévállige uitzondering apart zet, kun je als 'n axioma verdedigen dat je hééle moderne huwelijk echtbreuk, overspel is! 't Zevende gebod ligt al eeuwen in de goot!

Peter. 't Zevende: gij zult niet stelen? Hoe breng je dàt hier te pas?

Bart. Ons Protestantsch zevende is jullie Katholiek zesde, ezel! Maar waard zijn ze evenveel. Probeer jij te leven zonder bestolen te worden, zònder te stelen!

Peter. Dus je wou bewijzen....

Bart.... *Gij zult geen overspel bedrijven!....* Ge zult geen.... Wat is 'n huwelijk? Wat is overspel? 'n Huwelijk dat is — dat is 't vrijwillig tot elkaar komen, 't vrijwillig bij elkaar blijven — anders nièts. Wat zie-je! De ééne partij die heeft geen onderdak — die mòt wel schuilen voor den regen — en als ze dan in gezelschap raakt van een contractant die drinkt, slaat, geslachtelijk op of ziek is, dan kan ze of móét ze

onder 't afdak blijven — of ze kan in den regen terug en onzen lieven heer beleefd om 'n parapluie verzoeken. Zoodra je trouwt om belangen, pleeg je overspel — zoodra je om belangen getrouwd blijft, pleeg je overspel. En omdat de omstandigheden overal die belangen opdringen, opdringen, is overspel, schering en inslag. 't Huwelijk zit an de eigendommetjes vast. Daarmee legt 't. Zonder eigendommetjes geen overspel. Wat te bewijzen was.

Peter. Maar beste jongen, zoo verdraai je 'n gebod, dat feitelijk eenvoudig is.

Bart. Ik verdraai niks. De omstandigheden hebben verdraaid.

Peter. Dan zou jouw redeneering even goed toepasselijk zijn op den tijd toen de geboden op den berg Sinaï gegeven werden.

Bart. Nee vadertje! Toen had je om en om gemeenschappelijk bezit — toen was er dito geen erfrecht — toen kenden ze geen wettige en onwettige kinderen — toen bestonden geen onderdakjes, geen contractanten — toen had je geen „vader onbekend” — toen werden geen vrouwen „verleid” en kinderen in 'n riool verdronken — toen plaatsten ze geen huwelijksadvertenties — toen kenden ze geen stand, geen geld, geen fatsoen,

geen bordeelen, geen eer, geen voorbehoedmid-
delen, — toen waren 'r geen annonces „geen
crediet te verleenen aan mijn huisvrouw zoo-en-
zoo” — toen bleven ze niet ongetrouwd omdat
ze niet te eten hadden voor twee — toen stonden
er in den winter geen vrouwen op straat zooals
dié daar — toen miste je de plechtig-plechtige
inzegening in kerk of stadhuis van de smerigste,
immoreelste, ongezondste paren — toen verkwin-
den geen vrùchtbare vrouwen op fabrieken —
toen beschermden ze geen christelijke tehuizen
voor „gevallenenen” en hoeren — toen bevorderden
ze geen leugenachtig stelsel van Malthus — toen
had je geen gevoelige mannenjurys die hun-éer-
wreêkende-mannen vrijspraken — toen bestond
'r geen noòdzàkelijke prostitutie, was de vrouw
geen stuk eigendom, behòèfde 'r geen over-
spel te zijn, omdat zij en hij — je hoorde te
zeggen hij en zij — te bikken, volop te bikken
hadden, vrijwillig bij elkaar kwamen, en als
zij woûen vrijwillig van elkander gingen.

Peter. Dus jij zou weer terug willen?

Bart. Ik?... Wat ben je nog groen!....
De boel loopt vanzelf. De kruieniers en al de eer-
baren kunnen gerust zijn. 't Burgerlijk huwelijk
en mijn geliefd B. W. — zijn maar 'n déel van

't zinkend Kóópmansschip — en niet het smake-
lijkst. Wandel je zonder zakdoek voor je neus
in de kajuit, dan wor je onpasselijk — tenzij je
door de gewoonte aan odeurtjes gewend bent en
stank 'n uitgezochte odeur noemt. (*loopt even op
en neer*) Naast 't burgerlijk vin je 't kerkelijk huwe-
lijk — de gehoorzaamheid — de volgzzaamheid
tot aan den dood. Koekoek één zang — Siamee-
sche tweeling — peper en zout — twee verlief-
den — was sich neekt dasz liebt sich! — Als
'n paar trouwt ondergaat 't eerst 'n dosis
romantiek op 't stadhuis — dan 'n hoeveelheid
claccisisme in de kerk — en na al die ongewone
gebeurtenissen rijdt 't vol poëzie in 'n huurkoets
naar de nuchtere werkelijkheid. 't Huwelijk is 'n
realistische klem, waaruit niemand ontkomt. En
jouw „vrij huwelijk” is 'n libertaire saus, half
idealisme, half ander isme — de heele tijd is
isme. 'r Zijn geen reddingsgordels op ons zinkend
Kóópmansschip. Alleen kun je 't genot hebben
in de verte de zon te zien opgaan.

Peter. Jij redeneert met 'n wijsheid en 'n zeker-
heid als koning Salomo...

Bart. Als je over 't huwelijk spreekt, moet je
diè 'r buiten laten. Duizend vrouwen is mij te
veel.

Peter. Alle gekheid op 'n stokje: Lotte en ik hebben mekaar vrijwillig genomen — we blijven vrijwillig bij mekaar. Zij houdt van mij. Ik van haar. Waar zit nou jouw gewèldige realistische klem?

Bart. Primo bewijs je met één voorbeeld niks. Secundo deugt je voorbeeld niet. Ik laat in 't midden dat je vader geen toestemming wil geven omdat z'n eer van rijkgeworden graanhandelaar 'r mee gemoeid is — 'k laat 't heele geval in 't midden, 'n geval is nooit 'n uitgangspunt — Lotte is één van de oneindige reeks afhankelijken. Zoolang jullie van mekaar houdt, merk je 't niet — zoodra jij breken wil...

Peter. Daar denk 'k niet an...

Bart. Jij niet — andren wel. Probeer je een van tweeën los te scheuren! Doe jij 't, dan staat zij op straat — mèt d'r boterbriefje of zònder boterbriefje — dan kan ze bij familie of vreemden om eten gaan bédelen — of hengelen naar 'n nieuwen meneer — òf banen...

Peter. Nou! Nou! Nou!

Bart... En wil zij uit de klem — dan weet je 't gevolg. De goddelijk-mooie wereld heeft een klèin gebrek — dat 'r arbeiders en dat 'r vrouwtjes zijn. Je zit 'r mee opgescheept.

Peter. Trouw jij 'n feministe!

Bart. Ik ben te weinig heer om 'n dâme te trouwen. Nou? Je gezicht staat héél anders. 'k Heb satisfactie van m'n geredeneer. Jammer dat 'k geen tooneelspeler ben geworden. 'k Zou zoo'n goeie raisonneur geweest zijn in stukken met 'n verdord vjgeblaadje, in kluchten met veel vrouwebeenen, in brandkast-drama's en eertragedies. Voel je je wéer niet lekker?

Peter (gelaten-triestig). Weet je waarover 'k nou zit te tobben — na al die harde dingen van jou... Als ik dood zou gaan, dan zou Lotte... God, Bart... dan zou Lotte...

Bart. Alles begriip jij verkeerd! Als iemand 'n paradox verdedigt door dik en door dun — neem jij 't voor ernst op... Kan jij geen gekheid...

Peter. Gekheid!... Nee wees maar stil. Je heb — misschien met opzet één factor vergeten. Vrijwillig bij elkaar blijven, vrijwillig... En vrijwillig brèken... Wat 'n spot!

Bart. Ga je mee naar achter?

Peter. Wat moet 'k bij jou doen?

Bart. Prakkizeeren wie we kunnen oplichten! Toè, lach nou weer is! 'k Heb gister 'n reuzenontdekking gedaan; de heele Marxistische theorie

is nog geen tientje waard! Wil je 't bewijs? Breng *Das Kapital* naar de Ouwemanhuispoort. En knappe jongen als je 'r tién pop uitslaat!... Ga je mee? Alleen laat 'k je niet. Moet Lotte je rooie oogen zien?...

TWEEDE TOONEEL.

De vorigen. Engel.

Bart. Brave Engel — wat denk jij van de vrije liefde?...

Engel (met theegerij). Ach, allemaai kattedrek. 'k Heb andere sorge an me kop! Die van drie-hoog kan je beter te woord staan. (*verheugd*) Se gaat 'r af...

Bart. Zoo, dat heb je dan netjes klaar gespeeld...

Engel. De huisheer heit 'r opgeseid — en fijn hoor! Se maakte 'r gewoon 'n rendez-vous van...

Bart... En wou hij zùlk gemeen geld niet opstrijken?...

Engel... Opstrijke? 'r Was niks te hale. Tja, 'n huisheer sal vies van geld sijn! As geld stonk, hield je 't toch nèrges uit! Ik wil wel wete da'k 'r lol in heb. Se heit 'n goeie an me gehad. De heele dag liet 'k me kraan loope en soolang as

ik loop, krijgt sij geen druppel water. Te kaal om d'r schoonmaakster te betale. De slager die levert 'r niet meer en de bakker en de kruienier die lóóre op 'r. Nou houdt se sich al twee dage siek, leit se in d'r nest sonder te vrete. Dat luie varken! As diè niet in de snijkamer terecht komt, laat ik me ville!

Peter. Jij ben 'n liëve buurvrouw.

Engel. Ik ben óók jong gewees meneer...

Bart. Nou — wor nou niet schuin. Slik in.

Engel... Maar sóó'n ontucht. Mijn man...

Bart. Weduwe Engel — vertel de rest mǒrgen — we¹ gaan naar mijn kamer. Zal je juffrouw Lotte zeggen dat we repeteeren?

Engel. Denk u 'r an meneer dat 't morgen de eérste is?

Bart. Alweer de eerste! De eersten zullen de láátsten zijn. Dag Engel.

DERDE TOONEEL.

Engel. Lotte.

Engel (*steekt 't lichtje onder de thee op*). O se is weer òp! (*schikt de stoelen*). Hoor d'r stampe. Net poote van 'n matroos. (*in de gang*) Poes, poes,

poes, poes!... Waar sit je poesie?... Kom jij maar bij de vrouw, engeltje... Soo... Soo... Wil jij 'n kommetje melk?... Wil jij mekkie? Wat segt-ie dan? Ach jij lekkere poezelooresie — jij toetertje. Soo. De madam boven is weer op, poesie. En nou gaan wij de kraan opendraaie, me soete, liefe swartkop... Geen drùppel water...

Lotte. Is meneer út?

Engel. Meneer is achter. Ze stedeere samen.

Lotte (in de gang). Blijf je de héele avond bij Bart, Peter? Wat zeg je? Hè — jassus (*terug*). Nou dà's plezierig.

Engel. En ik mot 'r ook van door. Me man's suster is jarig.

Lotte. Ik feliciteer u, mévróúw.

Engel. Dank u, mévróúw. Hóor u? Jawel. Die denkt mijn te peste met d'r kleed op te neme en de heele tijd over de houten vloer te kuire. Se mot 'r salegies af! 't Is 'r door.

Lotte. Oeh, ze heeft mij niet gehinderd.

Engel. Sjongen nou. Dan mot u met permissie essetee in uw ooren gehad hebbe. Nou poes, seg mevrouw goeienavond. Wat 'n lekkere dief, hè? En sindelijk! As-tie geen schoone bak heit, roept-ie gewoon wroùw, wroùw. (*omhoog kijkend*) Loop

jij maar, krèng: wie 't laatst lacht, lacht 't best!
 — Heb 'k u al verteld, dat-ie voor-verlejen maand
 d'r kanarie heit opgevrete? En niks geen ver-
 moedens. Mag jij vogeltjes opete, stoute beest?
 Of-tie je soo begrijpt. Knuffele kan 'k je... Nou
 dag mevrouw. Let u 'n beetje op de deur.

Lotte. Veel plezier. (Zij doet hoed en mantel af, gaat naar het venster, ademt tegen een der ruiten, schrijft met aarzelende hanepooten op het beslagen glas Lotte. Dan, lusteloos, warmt zij zich bij den haard, beweegt onrustig, neemt een boek, begint te lezen, slaat het weer nerveus dicht, opent de deur, roept vriendelijk-lokkend: „Peter!”), luistert, keert naar den haard terug, tracht te slapen, springt op, neemt een spel kaarten uit de kast, legt ze voorzichtig uit... O, O, O, wat 'n ellendige kaart — tranen — hartzeer (glimlachend) verliefde gedachten. (Er wordt geklopt. Verschrikt legt zij de handen op de kaarten)... Binnen!...

VIERDE TOONEEL.

Lotte. De Juffrouw-van-driehoog.

Lotte. Mot u hier wezen?

De juffrouw-van-driehoog. (lichtschuw) Ik ben de juffrouw van... van 3-hoog...

Lotte. Kom u binnen...

De juffrouw-van-driehoog. As 'k zoo vrij mag zijn. 'k Wou u vragen... 'k Heb zoo net de juffrouw hooren wèggaan — en nou heeft ze per abuis — de kraan laten openstaan -- en — en nou zit ik zònder water. — Zou u 'm effen willen dichtdraaien?

Lotte. Met plezier.

De juffrouw-van-driehoog. U zal wel denken — wat ziet ze d'r uit — maar 'k ben niet lekker geweest en 'k wou me jùist gaan wasschen — ziet u. — Zóó kan 'k moeilijk de straat op.

Lotte. Als u pas ziek is geweest, zou 'k met die kou nou maar thuis blijven. 'n Boodschap wil ik wel even doen...

De juffrouw-van-driehoog. Ach nee — dank u vrindelijk.

Lotte. Mensch, geneer je maar niet — je staat gewoon te rillen.

De juffrouw-van-driehoog. Da's van de overgang... (*bij de kachel*). Mag 'k even?... U zal wel denken: wat gèk — as je in bed ligt, heb je geen kachel noodig — en om 'm nòu nog an te maken...

Lotte. Zeg mij nou maar wat 'r wezen moet. Zeker geen melk en geen olie in huis...

De juffrouw-van-driehoog. Nee juffrouw, 'k heb alles — heusch 'k heb álles... 'k Mot naar me familie... 'k Heb alleen water noodig...

Lotte. Waarom maken jullie burenen 't elkaar ook zoo lastig?

De juffrouw-van-driehoog. Ik leg 'r geen stroo in de weg.

Lotte. En u heeft uw kleed opgenomen?

De juffrouw-van-driehoog. Heb 'k? ... Ach ja... Nou — laat 'k maar niet liegen. Morgen is 't de eerste — en de derde mot 'k 'r af — en je ziet mekaar tòch niet meer terug — d'r staàt niks meer bij me. 't Was op afbetaling, ziet-u — en — en... toen hebben ze 't weggehaald, net op 'n middag toen zij uit was. 'n Geluk bij 'n ongeluk.

Lotte. En gaat u nou bij familie inwonen?

De juffrouw-van-driehoog. Ja — nou ga 'k bij familie inwonen...

Lotte. Da's tenminste 'n uitkomst.

De juffrouw-van-driehoog. Juffrouw, juffrouw wat ben je nog onnoozel! Familie! De eerste die 'k straks tegen z'n lijf loop... Neem me

niet kwalijk. 'k Sla door. Zou u de kraan...

Lotte. Wil u 'n kopje thee?

De juffrouw-van-driehoog. Dank u...

Lotte. En geen boterhammetje?... U is toch nog nuchter?

De juffrouw-van-driehoog. Nee — dank u...

Lotte. Dan zal 'k de kraan... (*aarzelend af.*)

De juffrouw-van-driehoog. (*warmt zich, neemt lachend een der kaarten op. Lotte terug.*)... Hartetien: vermeerdering van goederen (*vertrouwelijk*) Klaveren-negen en Schoppentien bij mekaar: nou da's 'n lammé kaart!

Lotte (hevig-belangstellend) Ja hè?... En 't huis leit gekeerd!

De juffrouw-van-driehoog... En àl de schoppen! Oe-oe! Voor geen goud... Wat heeft u gedékt?

Lotte. (met de knieën op den stoel — geagiteerd) Schoppenboer!...

De juffrouw-van-driehoog... Schoppenboer? Poeh!... Maar enfijn — de verliefde gedachten — da's hoofdzaak voor óns, wat?

Lotte. Voor óns?...

De juffrouw-van-driehoog. Voor óns — ja. U is toch oók niet-getrouwd — (*Schel*) Laat maar

(rukt aan het koord) Joe? Ja — da's hier. Wacht effen) *strijkt een lucifer af, licht de trap bij*).

Lotte. Zeker m'n vader...

VIJFDE TOONEEL.

De vorigen. De jonge pastoor.

De jonge pastoor. Meneer Dobbe is dat...

De juffrouw-van-driehoog. Om u te dienen.

De jonge pastoor. En is u...

Lotte (verschrikt). Nee. Dat ben ik...

De juffrouw-van-driehoog. Dan zal ik... (*glimlachend*) Goeie-avond juffrouw...

ZESDE TOONEEL.

Lotte. De jonge pastoor.

De jonge pastoor. Ik ben — z'n broer.

Lotte. (schuw) Ja. Dat heb 'k begrepen. 'k Zal 'm roepen...

De jonge pastoor (vriendelijk). Liever niet — nòg niet. 't Treft zoo toevallig.... Wil u even gaan zitten?

Lotte (angstig). 'k Wou... 'k wou...

De jonge pastoor. 'k Verbeeld me dat wij met elkaar wel eens mogen spreken...

Lotte... Over?

De jonge pastoor. Juist... Gaat u zitten... Nee, ik kom geen duimschroeven aanleggen.

Lotte (in de war). Ik... ben protestant...

De jonge pastoor. Dat wéét 'k. Peter en ik hebben destijds gecorrespondeerd. 'k Weet zoowat alles. — Juffrouw Ricaudet — op de man af gevraagd — wát is u vóornemens met m'n broer te doen?

Lotte (schuw). Voornemens?

De jonge pastoor. Ik vraag dat — en zonder omwegen — omdat 'k een beroep wil doen op uw gezond verstand, maar méer nog op uw goedheid. U is jong — en schàndelijk onbezonnen — nee, wees maar niet bang — en — m'n broer is 'n kind... 'n Jongen van een-en-twintig kun je geen mán noemen. Wij dachten — m'n vader en ik — dat hij van zelf tot inkeer zou komen en 'n zoo onzedelijke verhouding breken — onzedelijk in hóoge mate, dat zult u wel weten — of niet?...

Lotte (beangst-schuw)... Ik weet 't niet —

meneer — Ik kijk naar — geen andere mannen . . .

De jonge pastoor. U hééft — méér dan dat gedaan — u heeft 'n verleden waarvoor héel-oprechte boetedoening gepaster, god-welgevalliger zou zijn — dan dit onbesuisd voortgaan, dan dit meesleuren van 'n ander jong leven. Geloofst u in God? . . .

Lotte (zacht-schuw). Dat zal iedereen wel . . . Maar — Gød — kan niet kwaad zijn — als je van mekaar — hóúdt . . .

De jonge pastoor . . . Houðt? . . . Houðt? . . . Toont wèrkelijk hóúden zich op dié manier? Hebt u wel eens 'n man — 'n ouden man — zien huilen? (*vriendelijk*) Vindt u huilen van 'n man niet erger dan 't huilen van 'n vrouw? Gister was 'k thuis — bij ons thuis. En — u begrijpt dat natuurlijk — toen 'k met m'n vader alleen was, laat in den nacht — heb 'k 'm voor 't eerst... als 'n kind — als 'n kind heeft-ie gesnikt . . . U hoeft met hem geen medelijden te hebben — dat mag 'k van u niet verlangen . . .

Lotte (schuw). 'k Hèb meelij met 'm — héel erg...

De jonge pastoor. Meelij is niet genoeg. — Als je van elkaar hóúdt, zegt u — *Is* dat hóúden — *Is* dat genegenheid? U denkt aan u-zelf — niet aan hem, niet aan zijn toekomst. U brouilleert

'm met z'n heele familie, u rukt 'm uit z'n studie. Is dat houden? En — wat érger is — u die meer levenservaring kúnt hebben — moedigt 'm aan, houdt 'm zoo stevig mogelijk vast, terwijl u wéét dat u door en door slècht handelt....

Lotte (angstig). Slecht? ... Wáárom slecht? ... We hebben 't arm. Dat's niet mijn schuld Ik wil niks voor me zelf. Zoo pas — heb 'k — heb 'k m'n horloge nog naar de lommerd gebracht....

De jonge pastoor. Slechts omdat iemand met ùw verleden wéet — weet, herhaal ik — dat 'r nóoit van een érnstige verhouding tusschen haar en 'n eerlijken jongen die niet van haar godsdienst — (*met nadruk*) èn niet van haar stånd is, sprake kan zijn.

Lotte (schuw-op-schreien-af) Peter heeft me toch z'n woord gegeven en — ik heb 'm alles gebiecht alles En over godsdienst en stand praten we niet

De jonge pastoor. Z'n woord — 't woord van 'n kind. Foei. Leeft uw vader nog?

Lotte (angstig). Ik kan 't niet helpen dat-ie zoo dikwijls hier komt

De jonge pastoor. Hier? Komt uw vader hièr?

En uw moeder ook? (*een stilte*) Dus — u wilt m'n broer — met geweld in z'n ongeluk storten? U wilt — inderdaad — met 'm trouwen? Voor den bürgerlijken ambtenaar natuurlijk — en als-ie meerderjarig is. U speelt uw rol voortreffelijk, juffrouw Ricaudet. En op 't stadhuis, zult u zeker zonder wroeging 't kruisje onder de acte teekenen, tenzij u uw naám wèl kunt schrijven

Lotte. Heeft u zuster

De jonge pastoor. Nee, uw eigen — hoe moet 'k 'm noemen — uw aanstaande schreef 't in een van z'n brieven

Lotte Is 't 'n misdaad als je in armoe opgroeit? Maar — m'n naam — die kàn ik schrijven zonder fouten Ik oefen me elken dag

De jonge pastoor. 'n Naam kunt u léeren schrijven, 'n onbesproken naam niet meer, noóit meer. En mogelijk voelt u — als u ooit zoover heeft gedacht — dat geen vrouw 't recht heeft moeder te worden die 't laatste niet kàn.

Lotte (valt op de knieën met 't hoofd op den stoel, snikt 't wanhopig uit). O, o, wat is u hard — u die pastoor is — u die iemand opbeuren

moest — en niet zoo neértrappen — Ik kan niet buiten 'm — o, geloof u me toch — 'k zou wel willen — maar 'k kan niet... 'k kan niet...

Z E V E N D E T O O N E E L.

De vorigen. Peter.

Peter (is onhoorbaar binnengekomen, heeft Lotte's woorden gehoord). Heb je 'r genoeg vernederd — Jozef? Heb je daarvoor de reis gemaakt? Sta op, Lotte. M'n broer schijnt de woorden van Christus vergeten te hebben: Nec ego te condemnabo. *(De jonge pastoor schrikt)* Zoo veroordeel ik u ook niet...

De jonge pastoor (zacht). Je broer, Peter, heeft niets vergeten — niét den eerbied dien-ie z'n ouders schuldig is — niét 't ontzag voor geboden die jij met vóeten treedt. En — begrijp me wel — als dienaar van Christus, sta 'k hier niet, zóu 'k hier niet willen staan — uit achting voor m'n kleed...

Peter. Dus dan kom je hier — in politiek?

De jonge pastoor (driftig). Peter! *(weer zacht).* Dat is niet de toon m'n jongen van 'n vriendschappelijk onderhoud en zoo zullen we niet

voortgaan. Wil je zoo goed zijn — hier of hier-naast — 'n oogenblik met me onder vier oogen te praten?

Peter. Nee. Voor m'n vrouw heb 'k geen geheimen.

De jonge pastoor... Voor je... vrouw? Heb je begrip van 't geen je zegt?

Peter. Méer dan jij — die j'r over verwondert. (*opgewonden*) Lotte, ik verbied je de kamer uit te gaan.

De jonge pastoor. Dan zal 'k — zwijgen...

Peter. Uitstekend (*een stilte*).

De jonge pastoor. Blijkbaar voel je niet, m'n jongen...

Peter. Hou asjeblief je vaderlijke welwillendheid voor je...

De jonge pastoor (geprikkeld)... Je slaat 'n ergerlijke toon aan — 'n toon die al éens oorzaak is geweest, dat ik je brieven onbeantwoord liet...

Peter. Niemand heeft je geinviteerd, niemand heeft je verzocht je tusschen mij en m'n vrouw te dringen.

De jonge pastoor (driftig). Je vróuw! — Je...

(*opnieuw zacht*) Ik verlang van jou zooveel respect dat je in mijn bijzijn niet met wòorden speelt!

Peter (driftig). Respect — ik voor jou? Ben jij van ander vleesch en bloed dan ik? Is jouw moeder niet mijn moeder?...

De jonge pastoor (verwijdend). Je moeder — jij zoon zonder hàrt...

Peter. (driftiger)... Liever geen hart dan 'n hart als 't jouwe dat in de middeleeuwen thuis hoort!...

De jonge pastoor (driftig). Peter!... (*een stilte*).

Lotte (schuw). Peter — màg 'k...

De jonge pastoor. Nee — nu verzoek ik u te blijven. We hebben daar driftiger woorden gesproken dan wenschelijk was — en ik zeker heb 'r schuld aan. Peter, Peter — je ouders zijn wanhopig — vader vooral, al wil-ie 't niet laten merken — denk 'ns an — ik zei 't strakjes aan de — juffrouw — vannacht zag 'k 'm huilen. Met moeke heb je bij tante Jet 'n schandelijke ruzie gehad. Toe kom tot inkeer — èn u èn hij moet voelen dat hier iets onzedelijks gebeurt.

Peter (spottend). Onzedelijk? Goddank dat wij die van elkaar hòuen, òn-zedelijk zijn in 'n tijd

waarin al wat huwelijkszede — gemeen en laag is.

De jonge pastoor (vriendelijk). Met welk recht oordeel jij — zoo jong als je bent — over huwelijkszeden?

Peter. Met welk recht doe jij 't — en dat be-
weer 'k nou niet om je te kwetsen — jij, die vrij-
willig afstand...

De jonge pastoor. Foei. Heb je geen waardiger antwoord? Zie nu eens, Peter — o, ik hoop dat Gód 't jullie duidelijk make — wie onrein is geweest heeft geen recht meer op een zoo rein verbond als een wáarlijk huwelijk wezen moet en de — juffrouw met wie je...

Peter. (heftig)... Hééft 'n verleden. Maar ik dan? Heb 'k nou al geen verleden? En andere mannen? Laat Gód me dan duidelijk maken waarom 'n vrouw wel en 'n man niet nagewezen wordt...

De jonge pastoor (nerveus). Roep jij God niet aan, zedelooze jongen! Jij die... (*weer zacht*) Voor 't laatst doe 'k 'n beroep op je. Nooit, dat verzeker ik je plechtig, zul jij deze... juffrouw, trouwen.

Peter. Ik heb haar getrouwd...

De jonge pastoor. Dat meen je nú nog. Dat... Peter, 'k vin 't zoo smartelijk dat ik je bijna

sméecken moet deze verhouding af te breken. Je bent hier in 'n omgeving (*wijst o. m. naar de kaarten*) die pijn doet om aan te zien. We hebben zoo gehoopt dat je vanzelf...

Peter (hartstochtelijk). Vanzèlf! Vanzèlf! Vanzelf terugkeeren, niet waar? En haar? Zij telt niet mee, wel? Wat 'r van haar, m'n goeie, trouwe, beste vriendin wordt, daar hebben jullie maling an, daar lachen jullie om! Je maakt je druk en bezorgd om mij, om mij alleen! Vraag je of zij an me gehècht is, of zij als 'k 'r loslaat ergens krepeeren kan? Jullie zijn 'n bènde en al jullie genegenheid is immoreel en zelfzuchtig!...

De jonge pastoor. De ònze immoreel?... De ònze zelfzuchtig?... Jij denkt uitsluitend aan je zelf, aan je éigen lusten, aan je éigen tijdverdrijf!...

Peter (driftig). Pas op — gebruik dat woord niet meer!...

De jonge pastoor... Jij denkt op de meest cynische manier over je ouders. Twee van je zusters zijn gestorven, een van je broers. Gaaike leeft gescheiden van haar man. — Op jóú was de hoop gevestigd van die twee óuwe menschen — de hoop op 'n kleinkind...

Peter... Niemand heeft jón belet...

De jonge pastoor... Dat is de tweede keer. Ik schaam me er over zulke dingen te hooren van 'n jongeren broer die geen welvoegelijkheid meer schijnt te kennen en geen angst voor goddelijke voorschriften — Kom tot inkeer, jongen, — berouw is nooit te laat.

Lotte (schreiend). Ik wil niet dat... Ik zal wel gaan...

Peter... Huil niet Lotte.

Lotte (schreiend). Ik wil niet dat je van je familie...

Peter. Huil niet! (*eenvoudig haar hand grijpend*) Zoowaar God me hoort — zóolang ik 't leven heb — zal niemand je, zelfs niet met 'n gebaar beledigen...

De jonge pastoor. Foei. Foei. — Goeienavond, Peter...

ACHTSTE TOONEEL.

Peter. Lotte.

Lotte (stil-snikkend). O — dat ik je in de weg blijf staan — dat ik de oorzaak ben...

Peter (zich over haar stoel buigend.) Zoo — zoo zoen ik die traantjes weg, die malle traantjes. Jij heb geen schuld en ik heb geen schuld (*schuift een stoel bij*). De fout is — dat 'k misschien te eerlijk, te mál verliefd op je ben geworden. Als 'k je — betááld had — zooals m'n vrienden 't doen — zouden ze 't niet ernstig hebben opgenomen (*leunt hijgend achterover*) — zouden ze gezegd hebben — il faut que — jeunesse — se passe — (*moeilijk-glimlachend*) dat beteekent — neem me niet kwalijk — de jeugd — moet geleefd worden — de jeugd moet uitrazen — betááld — bétalend uitrazen...

Lotte (opschrikkend). Peter — wat doe je... vreëmd...

Peter (de oogen gesloten)... Ik voel me 'n beetje — duizelig — van de opwinding denk 'k. — Is 'r nog water in de krafft.

Lotte... Peter, je maakt me angstig...

Peter... 't Zakt alweer — ik wor héélemaal 'n mannetje van pap... (*spottend*) We moeten maar gauw ergens 'n villa koopen en buiten gaan leven... Heb je nog water?

NEGENDE TOONEEL.

Bart. De vorigen.

Bart (verschrikt). Peter!

Peter. Wil jij me even naar de slaapkamer brengen — 'k ben zoo schrikkelijk duizelig... En haal jij... haal jij... (*wijst op de karaf*)... Nee, 't is niks, Lotje... Maak je maar niet ongerust... (*steunend op Bart gaat hij de slaapkamer gang in. Het tooneel blijft eenige oogenblikken ledig. Lotte keert terug met de gevulde kan, duwt de deur open.*)

Lotte. Hier heb je...

Bart (snel de kan aannemend).... Niet binnenkomen!...

Lotte (in de opening starend). Peter! O God -- o God! (*zakt op den stoel naast de deur*) — Ik kan — geen bloed — zien. Ik kan — geen bloed zien... (*valt op den grond*).

EINDE VAN HET DERDE BEDRIJF.

VIERDE BEDRIJF.

(Dezelfde kamer van het derde bedrijf. Avond.)

De gordijnen zijn neergelaten. Op den grond staat een groote geopende koffer, over de stoelen hangen vrouwekleeren.)

EERSTE TOONEEL.

Engel. De juffrouw-van-één-hoog.

De kruidenier-van-den-hoek.

De kruidenier-van-den-hoek (klopt eenige malen).
Vollek! — Hallo! Vollek!

Engel (op de gang). Is daar iemand?

De kruidenier-van-den-hoek (in de deuropening).
Krujenier!

Engel. Ja, je kan nou niet hoore. Sooveel verstand most je toch hebbe.

De kruidenier-van-den hoek . . . De koffer gepakt — en ik naar me cente fluite? Om de verdommenis niet!

Engel. Suscht! Hij leit in de slaapkamer.

De juffrouw-van-één-hoog. (*verschijnt half-wege de trapopening*). Pisch! Juffrouw!

Engel. Roep u?

De juffrouw-van-één-hoog. Hebbe se'm nog tijdig bediend?

Engel. Ampertjes. 't Scheelde geen haar.

De kruidenier-van-den-hoek. Zoo wor 'k nou goddoome om-de-dag opgelicht (*gaat schuin-weg over den drempel zitten*.) Maar geen voetstap verzet 'k! O zoo.

De juffrouw-van-één-hoog. Seg — denk nou dat 'r 'n lijk leit. Stel je niet zoo beestig an!

De kruidenier-van-den-hoek... Beestig anstelle? Die van driehoog is 'n week geleen met de noorderzon vertrokke. Drie en twintig gulden. Fluite! Van hierover elf gulden vijftig. Fluite! Van de hoek, waar 'k godbeter zelf onder woon — geen cènt los te scheure — En nou laat 'k me geen loer meer draaie. Ik zit. Ik heb de tijd.

Engel. Ongelijk heit-ie niet.

De juffrouw-van-één-hoog. Ach jeesis — 't is toch stakkerig, sie je...

De kruidenier-van-den-hoek. Stakkerig? — Stakkerig is as je crediet geeft en 'r telkes invliegt...

En met háár hoeft u geen meelij te hebbe. Niemand heit 'r gezeid 't pad op te gaan. Morgen neemt ze 'n ànderen pol — of twéé andere — of misschien wel drie... hèhèhèè!

Engel. Suscht!

De juffrouw-van-één-hoog. Hoe laat — hoe laat is mòrrege de begraffenis?

Engel... Tien uur. Eén koes voor meneer áchter — en één voor de broer die pastoor mot weese. Of de vader komt wete se nog niet.

De juffrouw-van-één-hoog... Wète se nog niet?... Nou dat sou òngehoord sijn.

Engel. Ik seg ook: hij kòmt. Hij komt natuurlijk. En as-die nièt komt — nou dan krijgt-ie 'n brief-ie! Ik mot driè en dertig gulden hebbe...

De juffrouw-van-één-hoog. Hij sal u lief hebbe!...

Engel. Laat-ie me niet lief hebbe! As-die maar dokt. En denk u soms dat 'k niks reken voor me beddegoed? De lakes die kenne gewassche worde — maar 't bed — splinternieuw en ènkel witte veeren — en 'n echt paardeharen matras — wil ù daar nog op slape?

De juffrouw-van-één-hoog... Ik sou u danke — nee, waar 'n dooieelucht in sit daar blijft-ie in sitte.

Engel. En me dekes? ... 'n Gestikte deken — en twee wollen dekes — en 'n moltonnen deken — motte die niet gestoomd worde? ... 'k mag lijjen dat God me straft as 'k geen honderd-vijftig gulden schaaï heb — buiten me boekie...

De kruidenier-van-den-hoek ... Schrijf 't maar op je buik...

Engel. (drensend). Op me buik? ... Op me buik? ... Daar sal je lol van hebbe ... Soo'n rijke sallemander. Ga jij maar gerust naar huis. Betale mot-ie. En hoe! As de soon minderjarig is, dan wil ik wel is sien dat de vader niet afschuift. 't Staat in de wet...

De juffrouw-van-éen-hoog. Ja — às 't in de wet staat — uw mond sal — koekies ete....

De kruidenier-van-den-hoek (opstaand). Ben u daar zò zeker van? Nou maar strakkies zal 'k dan nog maar is voor àlle zekerheid terugkomme.

Engel. 'k Wou dat 'k soo seker was van de honderdduizend. Overmorrege trekt-ie.

De juffrouw-van-éen-hoog. Speel u ook 'n twintiggie?

Engel. Nou nee! Altijd vast 'n doorgefournéerd met me broer samen.

De kruidenier-van-den-hoek. Je mot niet four-neere. As je klassikaal speelt heb je meer kanse.

De juffrouw-van-één-hoog. Da's klesse!

De kruidenier-van-den-hoek. (schreeuwerig). Nee da's géén klesse! Klesse dat is...

Engel. Suscht! — Doe de deur achter je dich — dan kan je beter prate.

T W E E D E T O O N E E L.

Lotte. Bart.

Lotte. (uit de slaapkamergang. Zij gaat wezenloos zitten op een stoel bij de deur, stáárt ziet den koffer, bukt met suffe bewegingen, strijkt een rok glad, stáárt opnieuw.)

Bart. (door de hoofddeur). Jawel — van de week — van de week. Je most nou (ziet Lotte, sluit haastig de deur, houdt aarzelend een tuil bloemen in de hand) Lot — Lotje, die heb 'k voor jou... wil jij ze... (*een stilte. Zij neemt suffig de bloemen aan, laat ze op den grond zakken*). Toe, leg ze bij — Peter (*zij knikt starend, verdwijnt een oogenblik in de slaapkamer, keert terug, knielt wederom bij den koffer, vouwt een kleedingstuk*) Kan ik je helpen? (*Zij knikt starend*). Kom spreek nou 'n woordje...

Lotte. Ja — da's goed...

Bart. Heb je 't drankje ingenomen? (*Zij knikt*).
Niet te veel?

Lotte. Nee — 'k ben zoo moe — zoo moe
hier — net 'n bånd...

Bart. Láát dat nou maar. Zoo'n haast heeft 't
niet.

Lotte (*starend 'n kleedingstuk befrommelend*). O
nee, 't hééft haast — als ze kommen, zie je —
dan — dan... Zou ie me niks doen?

Bart. Wie, malle meid?

Lotte. 'k Weet niet — 'k weet niet — 'k ben zoo
— zoo moe... 'k Heb moeite m'n oogen open te
houden...

Bart. Ga dan wat liggen. De koffer kun je
overmorgen, of Zaterdag....

Lotte (*gejaagd*). Nee, nee, nee, nee — 'k Heb
zoo'n boel te pakken — nog wel drie, vier dagen
— wat 'n goed hè? — wat 'n mássa goed... 'k
Geloof dat 'k nooit klaar kom... nee nooit (*zakt
met het hoofd op den koffer*)... O m'n hoofd, ik
kan niet meer denken. (*hysterisch lachend*) Hahaha!
Hahaha! Ik heb geen hersens meer. Da's zoo mal!
Hahaha! Ik heb geen — hërsens, Bart.

Bart. Toe Lotte — bedwing je 'n beetje...

Lotte. Ja — ja — zie je, als 'k maar huilen kon. Vroeger hilde 'k om 'n haverklap (*starend*) en nou is 'r toch iets vreeselijks gebeurd — nee, 'k ben niet gek — Peter — Peter Dobbe is dood — de kaarsen staan bij z'n bed — vier — acht kaarsen — en nou kan 'k niet — nou kan 'k niet huilen — en nou denken jullie natuurlijk dat 'k niet van 'm hou...

Bart. Nee, lieve meid, dat denken we niet...

Lotte. Ik heb z'n haar zóo gekamd — toen de zuster weg was — net zooals ie 't droeg — met 'n krulletje hier — en nou lijkt-ie heelemaal niet dood. Je mot is gaan kijken. Ik heb me verbeeld dat-ie bewoog. Maar dat meen je altijd. M'n grootmoeder die lag ook zoo — je zag geen verschil.

Bart. (*zich inhoudend*). Nou wil 'k dat je opstaat en dadelijk. Je mag niet zoo zitten.

Lotte. (*moeilijk oprijzend*). Goed.

Bart. En nou ga je naar mijn kamer.

Lotte. (*gedwee*) Goed Bart.

Bart. En daar blijf je, hoor?

Lotte. Ja — en — en de koffer...

Bart. Die laten we hier.

Lotte. Goed. — die zal 'k dan strákkies...

Bart. Nee — je gaat wat rusten op de canapee.

Lotte. Ja — da's heel best...

DERDE TOONEEL.

Engel. Bart.

Engel. (in de gang). Toe, loop 'n trappie op!
Dankie. (in de kamer) 'n Krant en 'n brief...

Bart. (terugkeerend) Was dat de post?

Engel. Allebei voor u.

Bart. (smijt de krant neer, opent haastig den brief, verscheurt hem). Niks. Da's onbegrijpelijk.

Engel. Niks?

Bart. Nee — niks.

Engel. Wat 'n schandaal!

Bart. Hij schijnt niet te willen.

Engel. Sulleke vaders moste gesteenigd worde.

Bart. (in zichzelf) 'k Snap 'r geen jota van. Den dag van de bloedspuwing heb 'k 'm geschreven en Zondag, toen 't bedenkelijk werd, heb 'k getelegrafeerd. Goed: Zondag is 't telegraafbureau daar gesloten — maar dan Maandag en Maandag geen woord — en Dinsdag wéer 'n telegram met

de voorbereiding en 'n brief 'r boven op. Dien hebben ze gekregen — anders zou z'n broer de pastoor uit z'n negerij in Friesland niet geseind hebben hoe laat de begrafenis was. 't Is in één woord gemeen.

Engel. Of 't! Hoe kan je sóo haatdragend zijn. Dus ù sou denke dat de vader nièt komt?

Bart. (nadenkend) Goeie, beste jongen.

Engel. Dus die sou nièt komme...

Bart. (kregelig) Zanik toch niet! Weet je niet hoe de vork in de steel zit? Nee, hij komt nièt!

Engel. (kwaadaardig) Wel allemachtig! Wat 'n swijn van 'n vent!

Bart. Suscht!

Engel. 't Is toch s'n eigen kind. Krijg ù nou niet de smoor in. Je soon maar kalmpjes late begrave en net houe of-ie van niks weet...

Bart. Sla nou asjeblief niet zoo door. M'n kop staát 'r niet naar. Ik ga uit.

Engel. (driftig) En ik seg, dat als de vader morrege nièt komt...

Bart. Mensch, ik heb 'n bärstende koppijn — redeneer nou met wie je wil, maar niet met mij. (*zachter*) Je begrijpt juffrouw, dat 'k kapot, onder-

steboven ben. Laat me met rust. Ik ga even naar 't telegraafkantoor, voor de láátste maal. Dan heb ik m'n plicht gedaan. Over 'n klein halfuur ben 'k terug — en als juffrouw Lotte terwijl op mocht staan, hou dan 'n oogje op 'r en praat 'n vriendelijk woordje — ze heeft nog héélemaal niet gehuild — geen oogenblik — en je zult wel weten hoe gevaarlijk dat is.

Engel. (schouders ophalend) Gevaarlijk — gevaarlijk — 't Hangt 'r van af. Ik heb mense gekend, die as se d'r eigen moeder dood sage valle, 'n uur later koek met koffie sate te ete, dat je dach waar lâte se 't...

Bart. (ongeduldig) God — brave Engel — wie intresseert dat nou? — Iedereen wegzenden hoor, tot 'k terug ben! Dag.

VIERDE TOONEEL.

Engel. De juffrouw-van-éen-hoog.

Engel. (raapt de stukken van den verscheurden brief op, past die aaneen bij de lamp, balt de vuisten, snuffelt in den koffer, opent een doos, licht een haakwerkje er uit.) Hè?

De juffrouw-van-éen-hoog. Ben u hiér, juffrouw?

Engel. (*kwaadaardig*) O, as 'k me niet inhield, juffrouw! Geen aasem van de vader, geen boe noch ba. Flessetrekkers sijn 't — oplichters! Me kostelijk beddegoed en de drie-en-veertig gulden van 't boekie.

De juffrouw-van-een-hoog. Ik sou 'm 'n deurwaarder op s'n dak sende.

Engel. Armoedsaaiers allemaal! Lees me soo'n brief-ie is: Amiese — dät seit amiese — amiese: het spijt me je te moete melde dat ik op 't moment sellef geen cent besit. Valie — Vaalee — Vaalee. — Je vreet je op van senuwe. Je sou — Maar d'r klungels gaan 't huis niet uit, nog geen hemd, nog geen sakdoek! Wil u is sakdoeke sien? Nou? Wat seit-u van soo'n boch? Daar sou ik de stof niet mee wille afneme. Sakdoeke van sèstig cent de twaalef!

De juffrouw-van-een-hoog. En da's me 't rokie wel!

Engel. En 'n hemde! Geméenste geelkatoen dat je krije kan — en — (*vinnig-giegelend*) hèhèhèèè — hehehèèèè! — voel die borstrokke is!

De juffrouw-van-een-hoog. Vuiligheid, hoor!

Engel. Seit u maar smeerlapperij!

De juffrouw-van-een-hoog (*in een doos snuffelend*). Is dat sijn portret? ... Toch 'n knappe jongen ...

Engel. Zijn portret en lommerdbriefjes!... 'n Arme weduwe oplichte! Hup d'r in! Geef u mijn is an! Hup! (*smijt het goed van den stoel in den koffer.*) Hebbe is hebbe. 'k Sal d'r 'n handje hellepe pakke. Ja — geef u maar an. D'r mantel ook en d'r hoed ook. Soo. Dat heb 'k 'm is netjes geflikt. Poppetje gesien kassie dich. (*sluit driftig den koffer.*) En knap wie de sleutel uit me poote krijgt!

V I J F D E T O O N E E L.

Lotte. De vorigen.

De juffrouw-van-een-hoog (verrast). Och juffrouw — u mot me niet kwalijk neme — 'k ben toch soo begaan — 't is alsof 't me eiges is.. (*geeft een hand — krabbelt naar de deur — af.*)

Lotte. (bij de kachel, suffig). Dank u.

Engel. (verlegen-vrindelijk).. 'k Ben voor u an 't pakke gewees (*stille*). Sal ik u nou 'n boterhammetje bringe met 'n koppie koffie? Nee? Mensch, je heb nou al in geen vijf dage gegete. Dat hou je niet uit.

Lotte. Nee, nee.

Engel. (lievig) Zijn vader komt niet. (*stille*) Verstaat u me niet: zijn vader verdraait 't.

Lotte. Da's — wèl 'n geluk...

Engel. (bits) Ja maar nou vraag ik u — sooveel verstand heit u toch ook — met lameteere kom je de wereld niet door — hoe mot ik nou me cente beure?..

Lotte. (haalt de schouders op) Ik.. Ik...

Engel. (ingehouden-woedend) Da's toch... Da's toch... 'n Boekie van bij de vijftig en 't beddegoed... Of u daar nou sit en naar 't vuur kijkt... En of u nou uw mond houdt...

Lotte. ...Ik ben... zoo moe...

Engel. Ja — dat gloof 'k wel. We zijn allemaal moe. (*snerpend*) Maar nou kort en bondig — d'r gaat niks me huis uit — geen speld of 'k mot me cente hebbe. U heit me d'r ingeleid! IJs hale en eiere hale — as 'k 'r over denk — dan — dan — 't Is godgeklag!... 't is om je hare uit je kop te trekke.

Lotte. Goed — goed...

Engel. (snauwend) Goed? Een ding sal ik u segge: u komt nog is van 'n slechte reis thuis — sóó gemeen als ik 'r ingevloge ben! Soo... (*driftig af*).

ZESDE TOONEEL.

Ricaudet. Antoinette Ricaudet. Lotte.

Lotte zit gebogen bij de kachel, stuart voor zich uit.

Ant. Ricaudet. (huilerig) Ach me liefeling! Ach me liefeling! (*omhelst haar*). Wat 'n ongeluk soo in eens...

Ricaudet. Joa. 't Is potverdoeme 'n misère — en 'k mocht 'm zoo geern. 't Was 'n...

Ant. Ricaudet. Leg nou niet te klesse!.. Ach me liefeling 'k heb geen hap kenne ete — we sate net an tafel — toen we 't hoorde — je raait nooit van wie — (*tot Ricaudet*) Sou jij je hoed afsette in 'n sterfhuis!... Dat mot 'm geseid worde. Dat weet-ie nog niet eens — Trek jij je d'r maar niks van an. We sijn allemaal sterfelijk — jij soo goed as ik — 't Is me 'n slag as 'k 'r an denk.

Ricaudet. Joa, 't is 'n fameuze slag — 'k sta 'r nog van te lutterbeenen. 't Was 'n net menneke — 'k heb nievers zoo'n charmante vent gezien — zoo goetierig — zoo aimabel. Sakker, sakker, 't is gruwzaam dat ons lief-heer zulke jongmenschen laat sterven...

Ant. Ricaudet. Je mag de dooie de waarheid nasegge — wat waar is is waar — 't was 'n besondere goeie heer — niks trossig — niet soo'n

kale bereddering — en al proffeteerde je niet veel van 'm: dāt sal 'k 'm altijd nageefe voor jou is-die opperbes gewees.

Ricaudet. En wat 'n hoofd had 'm: 'k geloof hij klapte alle talen.

Ant. Ricaudet. En wat sag-ie d'r altijd nètjes uit — sulleke mooie witte tande — en s'n haar soo mooi gekamd — en s'n snor met twee sulleke puntjes . . . Nou liefeling sit nou niet soo te teutere. Je mot maar denke: 't is Gos welbehagen.

Ricaudet. En wanneer wordt 'm begraven? A-wel kunt gij niet praten?

Ant. Ricaudet. Seur nou niet. Se heit natuurlijk geen sin om op alles ja en amen te segge. — — Is dat sijn koffer, liefie? — Watte? — Toe nou meid, spreek 's 'n woord! Je mot niet soo veel prakkesee (een stilte). Nou as je geen mond open doet dan gaan we weer weg (een stilte). De slag kom je wel over — d'r is geen wond soo groot of-tie bloeit in drie dage dood — (belangstellend) en héélemaal onbesorgd sal-ie je wel niet hebbe achtergelate. — Dat sou me erg in 'm tegenvalle.

Ricaudet. (bij de slaapkamerdeur) Leit 'm daar?

Ant. Ricaudet. Seg, laat asjeblief de deur dich.

Maak geen onsin! Daar hou 'k niks van. Met de dood mot je niet spotte...

Ricaudet. (bluffend) Ik ben 'r nie bang voor...

Ant. Ricaudet. Nou maar je blijf d'r af... Wat seg jij, kind?... Sit daar nou niet as verdomde Loewies. Je mot maar denke voor hem 'n ander. D'r sijn meer heere op de wereld. Sóó ruim sopr had-je 't ook niet bij 'm! Je heb toch noch 'n onderdak bij je ouwers. En je ben jong — je kan áltijd je brood verdiene.

Ricaudet. D'r brood verdiene — Nico neemt 'r geern terug...

Lotte. (wrijft de handen langs het vóórhoofd, als in bezinning) Nico... Nico...

Ricaudet. Wél jaat en daar zult ge geen visite krijgen van zijn broer de pastoor! Bij oens in Vlamenland daar heet 'm 'n zwarte socialist — of bruurke zwartrok. Hahaha! Hahaha!

Lotte. (verwonderd-verschrikt). Lach je? Lach jij — hièr en Peter die dáar... (*heftig*) D'r uit! Weg!

Ricaudet. Gij zijt razend!

Lotte. (woest) Vort!

Ant. Ricaudet. Wel heb 'k van me leefte! Se heit 'n klap van de molen te pakke! Soo bie je

d'r 'n onderdak an en soo jaagt se je weg. Da's goddorie wat mooi's! Je sou d'r...

Ricaudet. (*bij den koffer*) A-wel maak oe niet boos! 't Is om van te lachen. L. R. — d'r eigen koffer staat gepakt. Morgen is ze content dat ze 'n stukske brood van oe kan krijgen!

Lotte. Liever verdronk 'k me! Weg!

Ant. Ricaudet. Weg? Stuur jij òns weg? Dat sal 'je geen tweemaal segge! Wat 'n slang van 'n meid! Wij die 't sóo goed met je meene! Kom nou nog an me deur! Al sou je sterreve van de kou!

Ricaudet. Nom-de-dju — dá's wat schoons!

Z E V E N D E T O O N E E L.

Lotte. De kruidenier-van-den-hoek.

De kruidenier-van-den-hoek. (*klopt*) Me briefie, juffrouw --- f 21.53½.

Lotte. Een en twintig...

De kruidenier-van-den-hoek... gulden en 53½ cent...

Lotte. (*doezelig*) M'n man is gestorven... en nou...

De kruidenier-van-den-hoek. Jawel! Män. Män. Da's héél verdrietig. Maar daarmee kom ik niet verder. Wil u betale, ja of nee?

Lotte. Ja — ja — maar — 'k heb niks — 'k heb niks...

De kruidenier-van-den-hoek. Maak dat 'n ander wijs (*ingehouden-kwaadaardig*) Jij bent 'n oplichtster — Maar 'k zal me maatregelen. Jij hoort van me! Jij zal goddoome me naam onthou! Ik zal jou zòeke! Al wor je de rijkste mintenee van de stad, vinde zal 'k je — al zat je bij de duvel en z'n moer (*af naar driehoog*).

ACHTSTE TOONEEL.

Lotte. Engel.

Engel. Juffrouw! Juffrouw! Hoor u me niet? Daar is... juffrouw! (*Lotte staat op, gaat de sterfkamer in. Engel loopt haar achterna, klopt*).}

Lotte. 'Wat is 'r?

Engel. (*innig-verheugd*) Daar zijn de vader en de moeder en nòg 'n dame...

Lotte. Goed juffrouw...

Engel. De familie van mèneer...

Lotte. (*mat*) O...

Engel. Góddank se zijn gekomme! En nou wou se hier weese. Se wachte in de kamer van meneer-achter. En of-ù nou...

Lotte. En of ik ...

Engel. (*lief*) Kom ù nou bij mijn 'n kommetje koffie drinke. 'k Heb maar geseid dat u al wèg was.

Lotte. (*suffig*) Dat 'k wèg ben?

Engel. As u nou in de keuken komt dan sal 'k 't u vertelle. Hij vroeg al op de trap: is dat mènsch d'r nog? — toen sei ik: welnee ènkel d'r kóffer. En toen heb 'k se soo lang in de kamer van meneer gelaten. Kom u nou gáuw mee.

Lotte. Is z'n — vader 'r?

Engel. En wat 'n bullebak!...

Lotte. En — z'n móeder?

Engel. Heelemaal in de rouw en s'n suster ook.

Lotte. O god — 'k zou zoo graag blijven...

Engel. Dat kan u strakkies weer — as se weg sijn — se logeere hier toch niet! Kom nou! Vooruit nou! U mot 't sèllef wete...

Lotte. Ja, dan ga 'k mee.

NEG ENDE TOONEEL.

Dobbe. Moeder Dobbe. Gaaike. Engel.

(*Het tooneel blijft eenige oogenblikken ledig.*)

Engel. Hier is de kamer, meneer. En dáar, dat kleine gangetje door — leit uw soon. (*Moeder Dobbe en Gaaike ontdoen zich van rouwmantels en rouwhoeden, gaan de stérfkamer binnen*)... En dát is de koffer...

Dobbe. (grommend) Zoo. Voor wat staat-ie daar nog?

Engel. De juffrouw sal 'n wel gauw late hale...

Dobbe. De juffrouw — de juffrouw. Waar is — die „vrind” van m'n zoon?...

Engel. Uit, meneer.

Dobbe. Hum.

Engel. Het u mijn nog noodig?

Dobbe. Nee. Dank je.

Engel. (lief) U sal wel moe van de reis sijn...

Dobbe. Nee...

Engel. Maar de dames—siet—u—.

Dobbe. Bemoei u met uw eigen zaken...

Engel. (verlegen-vrindelijk) Nou, 'k sei 't maar — as u — of mevrouw — of de juffrouw — soms iets gebruike wil...

Dobbe. We gebruiken hier niks.

Engel. De koffie staat anders op.

Dobbe. Eenmaal nee is nee. Basta. Wij drinken geen koffie in 'n huis — van ontucht.

Engel. (valsch) Wel alle-jeesis! Uw soon was d'r anders niet vies van om op mijn sak te teere!

Dobbe. Ruk uit!

Engel. (ingehouden-kwaadaardig) Uitrukke — in me eigen huis? Da's de omgekeerde wereld! Da's voor je dank!

Dobbe. En die koffer mot opstaande voet weg!

Engel. As 'k éérst me cente krijg!

Dobbe. Je cente? Van wat?

Engel. 'n Boekie van òver de sestig gulden. En 'n bedorreve bed en bedorreve beddegoed. 'k Sal me late renuweere!

Dobbe. Zoo. En denk jij dat ik zoo krankzinnig ben? Jij kan...

Engel. (vinnig) Jij? Jij? As ik met ù spreek...

Dobbe. Geen rooie duit! Niks!

Engel. Nou dàt sàlle we is sien!

Dobbe. Wil je oprukken?

Engel. Wel allemachtig! Nee dàt mot 'k is an juffrouw Lotte vertelle!

Dobbe. Vertel wat je wil!

Engel. Daar stuur 'k soo'n àrm schaap voor na de kèuken...

Dobbe. Wàt zeg je?

Engel. Ach kerel, je ben me geen antwoord waard (*slaat de deur achter zich dicht*).

TIENDE TOONEEL.

Dobbe. Gaaïke.

Dobbe. (*loopt driftig heen en weer.*)

Gaaïke. (*gaat schreiend zitten*)... 't Is verschrikkelijk... Arm moedertje (*een stilte*)... Tóe, ga u bij 'r...

Dobbe. Nee! Vervloekt — 't schèpsel is nog hier. Dat wijf heeft ons belogen!

Gaaïke. Is Lotte...

Dobbe. (*met de vuist op de tafel slaand*)... 'k Wil die naam niet hooren! Roep je moeder!

Gaaïke. Moeder wegroepen? Wegroepen van 't sterfbed?

Dobbe. (*zet zijn hoed op*) En dadelijk! Hier blijven onder één dak, samenblijven met dat op-raapsel — Je moeder!...

Gaaike. Vadertje — je weet wel, dat dat niet kan.

Dobbe. Doe wat 'k je zeg!

Gaaike. Nee — onder geen omstandigheden.

Dobbe. (*ingehouden-woest*) Dan zal 'k zelf (*stapt op de deur toe — aarzelt — loopt grimmig op en neer*). Vervloekt! Vervloekt! — Waar wil je heen?

Gaaike. 'k Wou...

Dobbe. Hiër blijven!

Gaaike. 'k Wou even naar de keuken...

Dobbe. Nee. Komt niks van in. Mot je dat — dat kreatuur tegen d'r lijf loopen...

Gaaike. En als 'k nou, vadertje...

Dobbe. Als... als... ben jij døl geworden?

Gaaike. Als u Peter ziet liggen — en hààr portret op 't nachttafeltje — dan zult u misschien ook 'n klein beetje medelijden...

Dobbe. (*driftig*) Hou je mond! En geen stap uit de kamer!

Gaaike. Laten we geen scènes maken, vadertje. We hebben genoeg leed. Je ben nou wat prikkelbaar door je verdriet...

Dobbe. 'k Heb geen verdriet. Beter geen zoon dan...

Gaaïke. Suscht! Niet zeggen, toè nièt zeggen. Later heb' je er spijt van... Zet je hoed af. Zoo! En...

Dobbe. Nou. Genoeg! (*een stilte*). Van jôu kan 'k 't minst troost velen...

Gaaïke. Van mij 't minst... Waarom?

Dobbe. Dat weet je wel. Maar wat raakt 't jullie! De een loopt van z'n ouders weg — de ander van d'r man...

Gaaïke. Vin je dat 't hièr de plaats is, vadertje om zülke toespelingen...

Dobbe. Hier en overal!... Als je 'n goëie dochter was, dan zou je je nou, juist nou met je man verzoenen — hij wil — hij wil...

Gaaïke. En ik niet...

Dobbe. (*grimmig*) Nee — jij niet — 't is om te...

ELFDE TOONEEL.

Moeder Dobbe. De vorigen.

Moeder Dobbe. (*schreiend*) M'n lieve Peter — m'n ongelukkig kind...

Gaaïke. Moedertje...

Moeder Dobbe. O, dat mensch — 'k hoop dat God 'r straffen zal.

Dobbe. Daar kun je zeker van zijn.

Moeder Dobbe. En òveral d'r goed. Bij z'n bed hangt 'n rok en d'r portret staat 'r nog! — En daár liggen schoentjes! — Is 't niet ongehoord dat jij 't toelaat?

Dobbe. Wàt toelaat?

Moeder Dobbe. De schande dat ik als móéder in alle hoeken goed van die vrouw moet zien, die ellendige gemeene vrouw! Je weet 't wel dat ze nog hier is...

Dobbe. Dat weet 'k niet!

Moeder Dobbe. Dat weet je wèl. Zoo'n klap in m'n gezicht!...

TW A A L F D E T O O N E E L.

Engel. De vorigen.

Engel (met een tuil bloemen). Asjeblief... Zijn die voor ù?

Gaaike. Die heb ik besteld, moedertje. Die leggen we nou samen, hè?...

Moeder Dobbe. O, o, m'n rampzalige jongen — zoo heelemaal alléén gestorven — zoo heelemaal alléén...

Gaaike. Toe nou — toe nou (*samen af in de sterfkamer*).

DE RTIENDE TOONEEL.

Dobbe. Engel.

Dobbe. Juffrouw!

Engel. Wat mot u?

Dobbe. Zit die — die — vrouw nog bij u? Zoo. Nou — die mot de deur uit! En direkt!

Engel. Wel seker! 'n Schaap dat haast gek van verdriet is! En 'n beesteweer waarin je geen hond er uit sou jage! *Ik* ben dan nog sôo veel christen dat 'k voor me medemensch voel!...

Dobbe. Hou je mond maar! 'k Ben niks nieuwsgierig. Heb je 'n kruier bij de hand voor dat ding?

Engel. 'k Sou nog net soo lief...

Dobbe. Hoe groot is je boekje?

Engel. Drie en sestig gulden en dan de schaaï... en de...

Dobbe. Jawel! — Morgen zal ik je betalen.

Engel. (lief) Sie je — 'k wist wel dat meneer...

Dobbe. Maar dat schepsel mot 'r dadelijk af...

Engel. Maar meneer...

Dobbe. Als ik betaal — wie heeft dan de kamer gehuurd? Basta!

Engel. Dá's wel waar — maar in sullek weer 't vriest steen en been...

Dobbe. Dat mot zij weten. 't Is hier geen logement.

Engel. Nee, dat is 't hier net niet.

Dobbe. Mijn vrouw samen met zoo'n meid-van-de-sstraat. Als 'n fatsoenlijke vrouw moest je voelen dat 't niet gaat...

Engel. Ja — daár kan 'k niks op segge. 't Is wel hard, maar dat heit se vooruit gewete. (*vertrouwelijk*) En sóo'n lekkertje was 't niet! As je d'r wat sei dan kreeg je de wind van voren...

Dobbe. (*grommend*) Zoo. Zoo.

Engel. En alles sleepte se van 'm naar de lommerd, meneer — 'n doos vol briefjes... En 'k sal 'r geen eed op doen dat 'r geen andere heere boven kwamme as uw soon uit was...

Dobbe. 'k Vraag je geen bijzonderheden. Schiet op!

Engel. Dus 'r mot 'n kruier komme?

Dobbe. Onmiddellijk. Is alles 'r in?

Engel. Alles. En mocht 'k soms nog 'n kleinigheidje vinden, nou dan is 't toevertrouwd. (*bij de deur*). Ja maar — *Ik* heb geen sin 't 'r te segge...

Dobbe. Dan máák je maar zin. Geen voet zet ik dáár of diè mot de deur uit.

Engel. Nou maar dat doe 'k niet. Se kijkt je soo raar an en se heit nog heelemaal niet gehuild...

Dobbe. Voor mijn part...

Engel. Nee — ik sou u danke...

Dobbe. Dan zend je 'r maar hier!

Engel. Bij ù?

Dobbe. Ja.

VEERTIENDE TOONEEL.

Dobbe. Lotte. Engel.

Dobbe. (*loopt norsch op en neer — sluit de deur van het gangetje, gaat in Lotte's leunstoel bij de kachel zitten*).

Engel. (*tot Lotte*) Gaat u maar binne. Se sijn weg. (*af*).

Lotte. (wil de slaapkamer binnen).

Dobbe. (ingehouden) En nou vlùg je vodden gepakt!

Lotte. (verschrikt-starend) Wie?... Wie?...

Dobbe. Wie vraagt ze nog!

Lotte. (starend) O, lieve god...

Dobbe. 'k Geef je geen vijf minuten. En anders met de politie!

Lotte... met... de... politie...

Dobbe. Waar is je hoed? En je mantel?

Lotte. (angstig-hijgend) Dat weet 'k niet... Ik geloof...

Dobbe. Hum — nou krijgen we komedie. Maar die streken hoef je met mij niet uit te halen! Dan ben je an 't verkeerde adres. Dat kon je met m'n zoon doen die te jong was om uit z'n oogen te kijken, m'n zoo'n, uitvaagsel — die jij vermoord heb en bedorven!

Lotte... Niet zoo hard... 'k Heb geen hersens meer (*snikt zonder te huilen*).

Dobbe. (ruw) En als je van plan ben 'n toeval te krijgen of kuren te verkoopen — dan zal 'k je toonen...

Lotte. (pogend de deur te openen) Mag 'k 'm nog even?...

Dobbe. Geef je geen moeite. De deur is op slot.
'k Zal jóú bij m'n vrouw en m'n dochter laten! ...
Jóú! Jóú!

Lotte. (hijgend) O, éventjes maar ...

Dobbe. Nee.

Lotte. (de handen wringend) Ik heb 'm nog niet
goeiendag gezegd ...

Dobbe. Je heb lánɡ genoeg de tijd gehad.
Marsch!

VIJFTIENDE TOONEEL.

Engel. Een kruier. De vorigen.

Engel. (verlegen) De kruier, meneer.

Dobbe. Mooi.

Engel. Dié mot je hebbe. Kan j'm alleen an?

Een kruier. Nou — dat zal wel lukke. Waar
mot-ie wezen?

Engel. Waar of die weese mot, juffrouw? (*een
stilte*).

Dobbe. (norsch) Nou!

Lotte. (vreemd-glimlachend) ... 'k Weet 't niet ...

Een kruier. Ja — as ù 't niet weet — weet
ik 't nog veel minder!

Dobbe. Kom, geen uur! Hoe mot 't 'r mee?
(*Zij haalt de schouders op.*) Dan zet j'm maar bij
jou neer.

Engel. (goedig) Ja bewaar ú 'm maar soo lang.
Da's héél vertrouwd juffrouw. En hier is de sleutel
(*Zij wil Lotte den sleutel geven, wijkt schuw achteruit als zij de stárende oogen ziet. Dobbe wenkt haar den sleutel aan den kruier te overhandigen.*)

Een kruier. Vooruit met de geit.

Engel. Pas op voor me deur. Soo! (*af.*)

ZESTIENDE TOONEEL.

Dobbe. Lotte.

Dobbe. En nou jij!

Lotte. Ja — nou ik...

Dobbe. D'r zijn nog wel méer families die je
ongeïukkig kunt maken!

Lotte. (starend) Wáar mot ik heen?...

Dobbe. Waar je vandaan ben gekomen.

Lotte. (hysterisch-schaterlachend) Waar 'k vandaan... waar 'k vandaan ben gekomen — Dat weet 'k niet! Hahaha!...

Dobbe. Ze lăcht! — Heb je geld? Geef antwoord! Hier pak an. Waard ben je 't niet.

Lotte. *(onbewust het biljet aannemend)* Dank u. Dank u. *(doet een paar passen, laat het vallen)* Ja — dan mot 'k maar... *(Slaat haar doek om het hoofd)*.

Dobbe. En verder hoef je niet op mijn zak te speculeeren *(smijt de deur open)*.

Lotte. Nee... Nee... *(barst in krankzinnig snikken uit, houdt zich aan den deurpost vast)* O Peterlief — Peterlief — Peterlief! *(Er wordt op de sterfkamerdeur geklopt)*.

Dobbe. *(verschrikt)* Kom! Maak 'r 'n end an! Langzaam daalt zij de trap af. Hij kijkt haar na. De straatdeur bonst dicht. Aarzelend opent hij de sterfkamer).

ZEVENTIENDE TOONEEL.

Dobbe. Gaaike.

Gaaike. *(verwonderd)* Heb ù die deur gesloten?

Dobbe. Ja.

Gaaike. Waarom vadertje? *(schrikt)* Is de koffer — weg?

Dobbe. En zij ook! We zijn 'r goddank kwijt.

Gaaike. Heb je 'r?... (*schreiend*) O, vadersje.
wat gemeen — hij hield zoo van 'r.

Dobbe. (*woest*) Hou je mond!

Gaaike. Hij kon geen uur buiten 'r — en nou
doe je dát — terwijl hij daar ligt...

Dobbe. 'k Weet wat 'k doe.

Gaaike. (*schreiend*) Hoe kon je 't! Ze was zoo
goed en zoo zacht. — Nou durf ik niet meer
binnengaan.

ACHTTIENDE TOONEEL.

De vorigen. Bart.

Bart. U hier?... Ik condoleer u mevrouw —
meneer.

Gaaike. (*schreiend*) Hij heeft 'r weggejaagd...

Bart. Wiè?

Dobbe. Die meid!...

Bart. Heb je... Is Lotte?

Dobbe. Goddank — ze is vórt.

Bart. (*driftig*) Met welk recht heb jij meneer.

Dobbe. Met welk rêcht?

Bart. O — pardon. 'k Verspreek me (*loopt ner-
veus op en neer; weer driftig*). Meneer, je bent 'n

— jij bènt 'n — (*zich inhoudend, ironisch*) — u is 'n èrg fatsoenlijk man, 'n achtenswaardig burger 'n — bah! (*slaat de deur dicht*).

NEGENTIENDE TOONEEL.

Dobbe. Gaaike. De jonge pastoor.

Dobbe. (maakt een driftig gebaar, bedwingt zich, wil met Gaaike spreken, ziet haar snikken, zet zijn hoed af, gaat gebogen de sterfkamer in).

De jonge pastoor . . . Gaaike-lief.

Gaaike. (stil-snikkend) Laat me maar zitten . . .

De jonge pastoor. Zijn vader en moeder? . . . (opent zijn gebedenboek, ziet het bankbiljet, bukt zich legt het verwonderd op tafel, gaat prevelend-biddend de sterfkamer in).

EINDE.

AMSTERDAM 9 Oct. — 8 Dec. 1899.